

บทที่ 3

การก่อรูปความคิดทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง

พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ที่มีความสนใจในหลักคำสอนทางศาสนาพุทธมาโดยตลอด ตั้งแต่วัยเด็ก ้วยศึกษา ชีวิตการรับราชการทหาร จนกระทั่งเข้าสู่เวทีการเมือง ก็มีเจตนาแน่วแน่ที่จะนำธรรมะมาใช้ในการแก้ไขปัญหาบ้านเมือง พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ที่มีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่าย กินอาหารมังสวิรัต ใช้เครื่องนุ่งห่มที่จำกัด ประพฤติพรหมจรรย์ ปลอ่ยวางใจในเรื่องการมักมากในกามคุณ ละเว้นอบายมุขตามวินัยแห่งศีลธรรมในพระพุทธศาสนา และด้วยความเป็นผู้ที่ไม่ชอบความไม่ถูกต้องชอบธรรม ไม่ชอบการประนีประนอมสำหรับความไม่ถูกต้อง จึงทำให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นนักการเมืองที่มีพฤติกรรมที่แตกต่างจากนักการเมืองทั่ว ๆ ไป ในบทนี้ผู้วิจัยจะทำการศึกษาดังกล่าวถึงภูมิหลังและประวัติของพลตรีจำลอง ศรีเมือง อย่างละเอียด เพื่อที่จะได้ศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการก่อรูปความคิดทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง โดยพิจารณาจากครอบครัว สภาพแวดล้อม ลักษณะส่วนตัว การศึกษา การดำเนินกิจกรรมทางการเมือง การต่อสู้ทางการเมืองและเป้าหมายทางการเมือง

ประวัติและการดำเนินกิจกรรมทางการเมือง

พลตรีจำลอง ศรีเมือง มีชื่อเล่นว่า "หนู" หรือ "จ๋า" เกิดเมื่อวันที่ 5 กรกฎาคม 2478 เวลา 11.30 น. ตรงกับวันศุกร์ ขึ้น 5 ค่ำ เดือน 8 ปีกุน จศ.1497 ที่จังหวัดธนบุรี¹ (สถานที่ในขณะนั้น) บิดาที่ให้กำเนิดเป็นชาวจีนเดินทางมาจากประเทศจีนมีชื่อว่า นายฮะเสี้ยว แซ่โล้ว หรือชื่อเป็นภาษาไทยว่า นายสมนึก ชุนรัตน์ เข้ามาเมืองไทยเพื่อหาเลี้ยงชีพโดย

---

¹ทินกร ส่องหล้า, ชีวิตต้องสู้ (หนังสือเฉพาะกิจโครงการส่งเสริมธรรมเพื่อนพัฒนาสังคม, 2535), หน้า 7.

ประกอบอาชีพขายพลาสติกอยู่ที่ตลาดเจริญพาณิชย์ ผังธนบุรี มารดาชื่อ นางบุญเรือน แซ่จิว มีอาชีพเป็นแม่ค้าหาบเร่ พลตรีจำลอง ศรีเมือง มีพี่ชายคนเดียวมีชื่อเล่นว่า "หัวโต" ซึ่งไปโตและใช้ชีวิตที่ประเทศจีนและเสียชีวิตเมื่อเกิดสงครามในประเทศจีน² พื้นฐานทางครอบครัวยากจน พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้เปลี่ยนนามสกุลจาก ชุนรัตน์ มาเป็นศรีเมือง ตอนที่มารดาแต่งงานใหม่กับ นายโชตน์ ศรีเมือง หลังจากที่นายสมนึก สามีเสียชีวิต โดยจดทะเบียนรับ พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นบุตรบุญธรรม³

ในวัยเด็กพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ช่วยบิดามารดาขายของหาบเร่ไปตามสถานที่ต่าง ๆ ในผังธนบุรีและบนรถไฟ ต่อมาจึงได้เข้าเรียนชั้นประถมศึกษาที่โรงเรียนวัดสำเภา⁴ ซึ่งพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวไว้ในหนังสือชีวิตจำลอง ตอนหนึ่งว่า⁵

โรงเรียนเทศบาล 27 วัดสำเภา สอบ ป.1 ถึง ป.4 มีครูเพียง 3 คน เป็นครูใหญ่ 1 ครูพระ 1 และครูผู้หญิงอีก 1 ครูที่พวกเราติดกันมากคือครูพระ.... อาคารเรียนใช้ศาลาวัด เรียนอยู่กับพื้นดิน วันไหนมีงานบวชหรืองานศพ เราต้องหยุดเพราะไม่มีที่เรียน

ในระหว่างการเรียน พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า⁵ อยู่ชั้นประถมปลายผมขยันเรียนมากขึ้น ยิ่งขยันยิ่งเรียนสนุก แม่ไม่ต้องเคี่ยวเข็ญผมในเรื่องทำการบ้านหรือดูหนังสือสอบเลย ผมช่วยแม่ทำงานบ้านเสร็จก็หันมาจับหนังสือ คิดว่าถ้าผมเรียนเก่ง ๆ วันหน้าอาจช่วยแม่หาเงินได้ แม่คงไม่ต้องลำบากอย่างนั้นไปจนแก่

² พลตรีจำลอง ศรีเมือง, ชีวิตจำลอง (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ธีระการนิมน์, 2535), หน้า 53

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 36.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 43.

⁵ เรื่องเดียวกัน, หน้า 45.

จากข้อความข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พลตรีจำลอง ศรีเมือง มีความตั้งใจเรียนอย่างจริงจัง มีความไม่ใฝ่ดี โดยที่บิดามารดาไม่ต้องบังคับ และยังมีความคิดที่จะตอบแทนบุญคุณบิดามารดาแม้จะเป็นเด็กก็ตาม หลังจากจบการศึกษาชั้นประถมที่โรงเรียนวัดสำเภาแล้ว ได้สมัครสอบคัดเลือกเข้าโรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา โดยสอบเข้าได้ลำดับที่ 1 และในช่วงศึกษาที่ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวไว้ในหนังสือชีวิตจำลอง ตอนหนึ่งว่า

ผมเรียนเก่งเพราะขยัน ว่างเป็นทำการบ้าน ว่างเป็นดูหนังสือ อยู่บ้านเสียงจิ้งจกแจ้จ๊อแจ ผมก็ขึ้นไปดูหนังสือบนต้นตะขบสูงใหญ่หน้าบ้านน้ำสาว ความตั้งใจของผมก็คือ จะต้องสอบที่ 1 ให้ได้ด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เพื่อนผมบางคนแอบลอกแบบเวลาสอบ ผมเฉยไม่ฟ้องครู แต่ขยันเพิ่มขึ้นและเอาชนะได้ทุกครั้ง

หลังจากจบการศึกษาชั้นมัธยมต้นที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยาแล้ว พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้สมัครสอบเข้าที่โรงเรียนเตรียมนายร้อยและเตรียมนายเรือ โดยสอบได้ทั้งสองแห่ง แต่ได้เลือกเข้าเรียนที่โรงเรียนเตรียมนายร้อย โดยในระหว่างรอผลการสอบได้ไปสอบเข้าเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 7 ที่โรงเรียนสวนกุหลาบเพื่อไว้ด้วยและก็สามารถสอบเข้าได้เป็นลำดับที่ 1 อีกด้วย เหตุผลที่พลตรีจำลอง ศรีเมือง เลือกเข้าเรียนที่โรงเรียนเตรียมนายร้อยเนื่องจากการเรียนที่โรงเรียนเตรียมนายร้อยไม่ต้องใช้จ่ายอะไร ทุกอย่างหลวงแจกให้ฟรีหมดและหลังจากจบการศึกษาแล้วไม่ต้องหางานทำ จึงทำให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง ตัดสินใจเรียนที่โรงเรียนเตรียมนายร้อย ระหว่างที่เรียนนั้น พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นนักเรียนที่เรียนเก่ง ซึ่งในประเด็นของการศึกษานั้น พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวถึงตนเองทั้งในระหว่างศึกษาระดับมัธยมที่โรงเรียนบ้านสมเด็จเจ้าพระยา และระหว่างที่ศึกษาในโรงเรียนนายร้อย จปร. ไว้ว่า⁷

⁷สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 19 มิถุนายน 2536.

ตอนอยู่ที่มัธยมสอบไล่ทุกปีได้ที่ 1 ตลอด ไม่เคยได้ที่ 2, 3 เลย แต่พอมา
 เข้าโรงเรียนนายร้อยต่างหากที่ 1, 2, 3 มีรายละเอียดอยู่อันนี้ไม่ได้เขียนอยู่ใน
 หนังสือชีวิตจำลอง ก็คือ ปี 5 ไม่ได้ที่ 1, 2, 3 หรือกะ เพราะปี 5 ถูกตัด
 คะแนนหมดเลย 100 คะแนน หล่นลงมาที่ 7 ที่ 8 แต่ว่าโดยเฉลี่ย 5 ปี ที่ 1,
 2, 3 กลับไปกลับมา พอมาปี 5 มาประท้วงผู้บังคับบัญชาที่เขาโกงกิน จนกระทั่ง
 ถูกตัดคะแนนความประพฤติ 100 คะแนน ไม่เหลือเลย จึงไปตั้งคะแนนอันลงหมด
 แต่ก็ไม่รู้สึกอะไร เพราะว่าทำในสิ่งที่ถูกต้อง

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่าพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นบุคคลที่ประสบความสำเร็จ
 สำเร็จในการศึกษาในโรงเรียนนายร้อยจปร. ทั้ง ๆ ที่มาจากครอบครัวที่ยากจนแต่ก็เรียนดี
 ด้วยความขยันอดทน นอกจากนี้ยังมีภาวะผู้นำสูงจนได้เป็นหัวหน้านักเรียน พลตรีจำลอง ศรีเมือง
 ได้ให้สัมภาษณ์ไว้ว่า^๑

เรียนเก่งอย่างผมได้เป็นที่ 1 ในตอน คือชั้นหนึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน ใครได้
 ที่ 1 จะเป็นหัวหน้าตอน มีเงินเดือนให้ 105 บาท ซึ่ง 105 บาท สมัยนั้นก็เยอะ
 ผมเรียนเตรียมนายร้อยผมได้ที่ 1 ในตอน 2 ปีติดกัน ซึ่งดีกว่าเรียนสายอาชีพอื่น
 เพราะจบมาก็ไม่ต้องมาหางานทำด้วย งานก็มีตอนขึ้นมาเป็นนักเรียนนายร้อย เสื้อผ้า
 เขาแจกให้หมด หนังสือเขาให้ยืม อาหารก็ฟรี และผมเป็นคนเรียนดี ความประพฤติ
 ดี ปี 5 ได้เป็นหัวหน้านักเรียน ได้เงินเดือน 240 บาท ซึ่งสมัยก่อนก็เยอะ

ในขณะที่เรียนอยู่ชั้นปีที่ 5 ด้วยความเป็นผู้ที่มิผลการศึกษาดีเด่นมาทุกชั้นปี มีความ
 ประพฤติดี และมีบุคลิกของความเป็นผู้นำ เป็นที่รักของเพื่อนร่วมรุ่นและเป็นทีไว้วางใจของ
 ผู้บังคับบัญชา จึงทำให้ได้รับเลือกให้เป็นหัวหน้านักเรียนนายร้อย จปร. ในระหว่างที่ศึกษาอยู่

^๑สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 19 มิถุนายน 2536.

ในโรงเรียนนายร้อย จปร. นั้น พลโทวิรุทธ อินวะษา เพื่อนร่วมรุ่น จปร.7 กล่าวถึงพลตรีจำลอง ศรีเมือง ไว้ว่า^๑

เป็นเหมือนโรงเรียนเตรียมนายร้อย 2 ปี โรงเรียนนายร้อย (จปร.) อีก 5 ปี อยู่ด้วยกันมา 7 ปี เขา (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) ก็เป็นคนมีความจริงใจ จริงจังกับการศึกษา เพราะเป็นอนาคตของเขอย่างหนึ่ง เขาอยู่ในฐานะที่ไม่ใช่คนร่ำรวยอะไร ครอบครัวยุเป็นคนยากจน ใช้ความมุมานะ อุทิศหะวิริยะต่าง ๆ เหล่านี้จนกระทั่งเขาได้รับความสำเร็จในเรื่องของการศึกษา เขาเป็นคนเรียบ ๆ ง่าย ๆ ไม่มีอะไร เป็นนักเรียนที่มีระเบียบวินัย ตั้งใจในการเรียนดีมาก ค่อนข้างดีมาก

ในระหว่างที่เป็นหัวหน้านักเรียนนายร้อย จปร. นั้น ได้เกิดความขัดแย้งกับนายทหารที่เป็นฝ่ายบังคับบัญชาของโรงเรียนเกี่ยวกับการเรียกร้องให้โรงเรียนใช้รายได้ส่วนเกินจากค่าอาหารของนักเรียนให้เป็นประโยชน์ ในเรื่องนี้ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวไว้ในหนังสือชีวิตจำลองตอนหนึ่งว่า^๒

เป็นหัวหน้านักเรียนทั้งที ก็ต้องทุ่มเทให้กับโรงเรียน เห็นผู้ใหญ่ทำอะไรไม่ถูกต้อง ผมก็คัดค้าน โดยเฉพาะเรื่องที่อยู่ไปทางทุจริต เช่นเรื่องเกี่ยวกับกำไรค่าข้าว เรื่องการประมูลต่าง ๆ จึงไม่เป็นที่พอใจของนายทหารบางคน แต่เอาผิดผมไม่ได้ เพราะผมตั้งการเรียนและความประพฤติ... เรื่องที่ผมจะต้องถูกทำโทษแน่ ๆ แต่คิดแล้วว่าเสี่ยงไม่ได้ ถ้าจะต้องทำเพื่อส่วนรวม จะมีโทษก็ต้องยอม... แต่เพื่อความไม่ประมาทผมก็ขอร้องให้เพื่อนที่เป็นลูกนายทหารขึ้นผู้ใหญ่มาร่วมเป็นกรรมการกับผมด้วย

^๑สัมภาษณ์ พลโทวิรุทธ อินวะษา, 2 มิถุนายน 2536.

^๒พลตรีจำลอง ศรีเมือง, ชีวิตจำลอง, หน้า 78.

จากที่กล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่า พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นบุคคลที่มีความเป็นผู้นำสูง เป็นนักต่อสู้ มีความรับผิดชอบของการเป็นผู้นำ จะสังเกตได้ว่าถึงแม้จะสู้ แต่ท่านก็ยังเตรียมพร้อมสำหรับเหตุการณ์ที่อาจจะเกิดขึ้นในภายหน้าไว้แสดงว่า พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นนักวางแผนที่ดีพร้อมที่จะแก้ไขปัญหาได้ทันที

ในปี 2502 คณะกรรมการรุ่นโดยการนำของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ร่วมกันจัดฉายภาพยนตร์ ข่ายบัตรเพื่อหารายได้ซื้อเครื่องดนตรี เครื่องกีฬา และวิทยุเครื่องใหญ่ให้กับสโมสรนักเรียน โดยจัดฉายภาพยนตร์รอบพิเศษที่ศาลาเฉลิมไทย เรื่อง "สลีปบีงบีวดี" ซึ่งผู้บังคับบัญชากล่าวหาว่าขัดคำสั่ง (จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด) ที่สั่งห้ามนักเรียนนายร้อยจัดฉายภาพยนตร์รอบพิเศษหารายได้ พลตรีจำลอง ศรีเมือง กับเพื่อนจึงถูกผู้บังคับบัญชาลงโทษ โดยพลตรีจำลอง ศรีเมือง ถูกปลดออกจากหัวหน้านักเรียน และต้องจบการศึกษาหลังเพื่อนร่วมรุ่น 3 เดือน เป็นเหตุให้ไม่ได้เข้าร่วมพิธีรับพระราชทานกระบี่และปริญญาบัตรจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในเรื่องนี้ พลโทวิรุทร อินวะษา ได้กล่าวว่า¹¹

จำได้ว่า มีการห้ามมีการห้ามไม่ให้ชุมนุมอะไรต่าง ๆ แต่ก่อนเราใช้การจัดฉายภาพยนตร์หารายได้สำหรับรุ่นบ้าง เพื่อนร่วมนักเรียนนายร้อยขาดอุปกรณ์เครื่องเสียงสำหรับนักเรียนนายร้อย เราเห็นว่ามันเก่ามันชำรุด และไม่ค่อยได้รับการสนับสนุนจากโรงเรียนที่มาทำให้ใหม่ ซึ่งที่อื่นก็มีกันใหม่ ๆ ที่เราไปรู้ไปเห็นมาเลยคิดกันว่าเราควรที่จะจัดหนึ่งที่เฉลิมไทย สมัยก่อนที่เข้ามาจัดแล้วก็เก็บเงินได้ส่วนหนึ่งก็มาซื้อ เครื่องเสียงเครื่องเล่นวิทยุให้สโมสร แล้วก็รายงานโรงเรียนไปในฐานะเราเป็นกรรมการสโมสร ก็รายงานขึ้นไป เขาก็มีหนังสือขอคุณมาในการเสียสละขณะเดียวกันก็ถูกผู้บังคับกองรายงานขึ้นไปว่า ขัดคำสั่งหัวหน้าคณะปฏิวัติในการที่ห้ามไม่ให้มีการจัดหนัง ชุมนุมต่าง ๆ เราไม่ได้มีเจตนาอย่างนั้น เขาก็รายงานขึ้นไปโรงเรียนเขาก็เอาเรื่องขึ้นไป จนถึงกองทัพบกเขาก็รายงาน ถือว่าผิด

¹¹ สัมภาษณ์ พลโทวิรุทร อินวะษา, 2 มิถุนายน 2536.

อย่างแรง ร้ายแรง ผู้ใหญ่ข้างบน เขาเห็นว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญมากมายเอาเป็นเอาตาย แต่ว่าไม่ต้องเข้ารับพระราชทานกระบี่ ไม่ต้องได้รับการติดยศ ให้ออกหลังรุ่น คำว่าหลัง หมายความว่า ติดยศที่หลัง รับกระบี่ที่หลัง ก็มี 3 เดือนบ้าง 6 เดือนบ้าง จำลอง (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) เขาโดน 3 เดือน เพื่อนเขาติดร้อยตรีกันแล้ว แต่เรายังไปเรียน ติดเลข 5 อยู่ เขาติดดาวกันแล้ว เรายังรับเบี้ยเลี้ยง เหมือนนักเรียนนายร้อยวันละ 10 บาท เพื่อนมีเงินเดือน เราไม่มีนี่คือการได้รับโทษ จำลองเป็นหัวหน้านักเรียน เขาก็เอาออก เราเป็นหัวหน้าหมู่ก็ปลดออกเป็นนักเรียนธรรมดา

จากคำกล่าวของพลโทวิรุทธ อินเวษา เพื่อนร่วมรุ่นนักเรียนนายร้อย จปร. ซึ่งพลตรีจำลอง ศรีเมือง สนับสนุนมาก จะเห็นว่าพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นบุคคลที่ผ่านประสบการณ์ทาง "การเมือง" ตั้งแต่เป็นนักเรียนนายร้อย เพราะสิ่งที่พลตรีจำลอง ศรีเมือง ถูกลงโทษนั้นเป็นการกระทำที่ถือว่าขัดคำสั่งหัวหน้าคณะปฏิวัติ

พลตรีจำลอง ศรีเมือง เคยศึกษาในโรงเรียนนายทหารสื่อสาร¹² เมื่อปี พ.ศ. 2503 เมื่อจบหลักสูตรสอบได้เป็นที่ 1 ของรุ่น จึงได้รับทุนไปศึกษาหลักสูตรไมโครเวฟ และหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ ที่ฟอร์ดมอนแท็ก รัฐนิวเจอร์ซีย์ สหรัฐอเมริกา ต่อมาปี พ.ศ. 2507 ได้ไปเรียนหลักสูตรอิเล็กทรอนิกส์ ที่ฟอร์ตสโคฟิลด์แบร์รี รัฐฮาวาย สหรัฐอเมริกา เมื่อกลับมาประเทศไทยได้เข้าศึกษาที่โรงเรียนเสนาธิการทหารบก ในปี พ.ศ. 2512 จบการศึกษาได้ที่ 2 ในปี พ.ศ. 2515 ได้รับทุนการศึกษาไปศึกษาต่อระดับปริญญาโททางการบริหารที่สถาบันเนเวลโพลท์มอนเตเร สหรัฐอเมริกา โดยเขียนวิทยานิพนธ์ เรื่อง การเคลื่อนไหวของกรรมกรในประเทศไทย จนจบการศึกษาในปี พ.ศ. 2516

¹² ชัยอนันต์ สมุทราวณิช, ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2525), หน้า 89-90.

สำหรับเหตุผลที่ทำให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง เลิกลงทหารเหล่าสื่อสาร หลังจากการศึกษาชั้นปีที่ 5 ของโรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า¹³

คืออย่างนี้ มันเป็นเรื่องการเงินอีกเหมือนกัน ตอนนั้นคนที่จบจาก นร.นายร้อย เป็นทหาร จะได้ไปนอก แต่หลักสูตร 3-4 เดือน มีแต่หลักสูตรทหารสื่อสารที่เป็นปีเลย หากเราสอบได้ที่ 1 นี่ก็คือประเด็นหนึ่งและอีกประเด็นหนึ่ง ที่เราเริ่มทะเลาะกับเขามาหยก ๆ ตั้งแต่อยู่ปี 1 สนใจการเป็นทหารราบมาก ปี 4, 5 ก็ยังเป็นทหารราบ ที่มี ผบ.ที่ทำไม่ถูกไม่ต้อง และเราไปขัดขวางเขา และเขาพาลเรื่องดำเนินคดี เขาเป็นทหารราบ เขาจึงเกลียดทหารราบขึ้นมา ประกอบกับเราจะไปหาเงิน เพราะเรามาจากครอบครัวที่ยากจน หาความรู้หาเงิน จึงเห็นว่าเหล่าสื่อสารได้ไปนานกว่าเขาเพื่อน อีกอย่างหนึ่งการเป็นนายทหารไม่ว่าจะจบจากเหล่าไหนในระยะนั้น เมื่อถึงยศ ร.อ. - พ.ต. ก็จะไปเข้ารร.เสธ. จบจาก รร.เสธ. แล้วก็เหมือนกับจะไปอยู่เหล่าไหนก็ได้ ขออย่างเดียวคือให้จบมาจาก รร.นายร้อย เพราะเขาผ่าน รร.เสธ. จบจาก รร.เสธ. แล้วก็เหมือนกับจะไปอยู่เหล่าไหนก็ได้ ขออย่างเดียวคือให้จบมาจาก รร.นายร้อย เพราะเขาผ่าน รร.เสธ. เราก็คิดอย่างนี้ เมื่อคิดอย่างนี้เราก็ไปอยู่สื่อสาร และก็เป็นที่พอใจ เราสอบทั้งเหล่าเราได้ที่ 1 ได้ไปเรียนอเมริกา 1 ปี เต็ม ๆ แต่โดยที่ตัวเองสนใจในการเป็นเหล่าราบมาก่อน เหล่ารบอย่างมาก เพิ่งจะมาเปลี่ยนตอนเป็นนายทหาร และอะไรก็ไม่รู้ ทำให้เราต้องกลับไปทำหน้าที่นี้อีก เมื่อต้องไปเป็นหัวหน้าทีมภูผาที่ ประเทศลาว เข้าตอนนั้นไปในฐานะทหารสื่อสาร แต่เขาให้ทำในหลายหน้าที่ และเขาพิจารณาในลักษณะผู้นำมากกว่าประสบการณ์ ก็มีหลายคนที่เป็นทหารเหล่าราบมา แต่เขาไม่เอาเป็นหัวหน้าทีม ถึงแม้จะได้เครื่องหมายติดเต็มหน้าอก เขาก็ไม่เอา แต่เอาเราไป นี่ก็เป็นเรื่อง

¹³ สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 23 ธันวาคม 2535.

แปลกและเราก็มีลูกน้องเป็นทหารราบและทหารปืนใหญ่ ซึ่งเขาฝึกมาโดยเฉพาะ ฝึกจากเมืองไทย ไปเพื่อฝึกป้องกันญวาทิ แต่เราไม่ได้ฝึกอะไรมาเลย จบจากรร.นายร้อย เขาเอาเราไปเป็นหัวหน้าทีม และก่อนจะเป็นหัวหน้าทีม เราก็ถูกล้อมไว้หมดแล้ว อาวุธยิงไกลอยู่ในรัศมีเขาหมดแล้ว ทีนี้หัวหน้าทีมก็มีภารกิจคนนี้ ต้องมาเรียน คนนั้นไปโน่นมานี้ บางคนก็ไม่กล้าเสี่ยง ก็ขอย้ายกลับมาที่บก.๓๓๓ ที่อุดรเขาพิจารณาเราเอาไป โดยเราคิดว่าหากถึงเวลาตายมันก็ตาย แต่ต้องทำหน้าที่ให้ดีที่สุด ตอนไปลาว-เวียดนามจุดประสงค์อันหนึ่งคือเงินและได้ประสบการณ์ รู้ เห็นอะไรบ้างคือคิดถึงเรื่องเงิน และจะต้องมีฐานะที่มั่นคง เพราะเรามาจากครอบครัวที่ยากจน และเราตั้งใจว่าเราจะไม่คดโกงแม้แต่บาทเดียวไม่ว่าจะตำแหน่งหน้าที่ใด เพราะฉะนั้นเราจึงทำ 2 อย่าง คือ รับอาสาสอบไปต่างประเทศ คัดเลือกแข่ง และ 2. จะสมัครไปรบต่างประเทศ นี่คือทางหากินของผมตอนเป็นทหารหนุ่ม ๆ และก็ได้ทั้ง 2 อย่าง บางที่ได้ไปนอกหลาย ๆ แห่ง จนต้องตัดสินใจเลือกไป เงินเขาก็ให้เยอะ จนกระทั่งได้ยศ พ.ต. ได้รับ นอกหลาย ๆ แห่ง จนต้องตัดสินใจเลือกไป เงินเขาก็ให้เยอะ จนกระทั่งได้ยศ พ.ต. ได้รับคัดเลือกให้ไปเรียนปริญญาโทซ้ำตอนนั้นจะได้ไปตั้งแต่จบจากรร.นายร้อย ทีนี้นายทหารผู้ใหญ่ เขาก็เอากุญแจไปให้ลูกหลานเขาหมด-ลูกหลานชาวบ้านก็ไม่ได้เอาไป-

การทำงานด้านการทหารพลตรีจำลอง ศรีเมือง เคยดำรงตำแหน่งสำคัญ ๆ เช่น หัวหน้าชุดปฏิบัติการรบญวาทิ ที่ประเทศลาว อีกทั้งยังเคยเป็นผู้ช่วยหัวหน้ายุทธการกองพลอาสาสมัครไทย-เวียดนาม ที่ประเทศเวียดนาม ประจำสำนักปลัดกระทรวงกลาโหม ประจำกองบัญชาการทหารสูงสุด ช่วยราชการวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร เป็นต้น

จากสภาพแวดล้อมในวัยเด็กและวัยศึกษาที่อยู่ใกล้กับวัดมาโดยตลอด ทำให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง เลื่อมใสในพุทธศาสนาโดยตลอด พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า¹⁴

¹⁴สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 23 ธันวาคม 2535.

"คือ แม่ บำ นำไปวัดตั้งแต่เด็ก ๆ ตั้งแต่จำความได้ แล้วตัวเองเรียนโรงเรียนวัด ทำให้ผมศรัทธาในพุทธศาสนาโดยตลอด"

พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้บวชเป็นเณรที่วัดสำหรั่งเป็นเวลา 7 วัน และบวชเป็นพระภิกษุเมื่อมีอายุ 27 ปี ที่วัดใต้ ตลาดพลู ผังธนบุรี โดยในระหว่างบวชก็ได้ศึกษารธรรมะ โดยสอบนักธรรมภาคได้ที่ 1 เมื่อบวชเรียนได้ครบ 3 เดือน ที่ลาราชการทหารมาจึงได้กลับไปรับราชการต่อ ในระหว่างบวชเรียนนั้น พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวไว้ในหนังสือชีวิตจำลองว่า¹⁵

หลวงพ่อกำนันพร้าสอน ไม่ให้เชื่อเรื่องเครื่องรางของขลัง ไม่ให้ถือฤกษ์ถือยาม แต่ให้เชื่อคำสอนของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเรื่องกรรมทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว สิกจากพระ ผมก็เอาพระเครื่องที่สะสมไว้ออกแจกจ่ายหมด มีความมั่นใจอย่างแน่นแฟ้นไม่วอกแวกอแว

แสดงให้เห็นว่าพลตรีจำลอง ศรีเมือง มีความสนใจในพุทธศาสนาและสนใจศึกษารธรรมอย่างจริงจังและตั้งใจที่จะนำหลักคำสอนมาใช้ในชีวิตด้วยความมุ่งมั่น หลังจากนั้น พลตรีจำลอง ศรีเมือง ก็มีวัตรปฏิบัติที่เคร่งครัดในพุทธศาสนาโดยตลอด ไม่ว่าจะอยู่ในบทบาทหน้าที่อย่างไรก็ตาม ในการประพฤติปฏิบัติธรรมของท่านนั้นก็ไม่ได้ทำให้ต้องเป็นคนที่เฉื่อยชา กลับตรงกันข้าม พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นชายชาติทหารที่เคยผ่านการรบมาแล้ว ดังปรากฏในข้อความตอนหนึ่งในหนังสือทางสามแพร่งว่า¹⁶ "นักปฏิบัติธรรมจะต้องเป็นคนที่กระฉับกระเฉงว่องไว มีจิตใจที่เข้มแข็ง กล้าหาญเด็ดเดี่ยว มีความเป็นอยู่ง่าย กินที่ไหนก็ได้ นอนที่ไหนก็ได้ ตายที่ไหนก็ได้ นั่นคือลักษณะของนักปฏิบัติธรรม"

¹⁵ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, ชีวิตจำลอง, หน้า 86.

¹⁶ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, ทางสามแพร่ง เล่ม 1 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิริยะการพิมพ์, 2525), หน้า 54.

การที่เป็นผู้เคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ทำให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้ที่กินน้อยใช้น้อย สมถะ จนในที่สุดได้หันมาทานมังสวิรัต ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า

การลดละเกี่ยวกับอาหารการกิน มีผลต่อการปฏิบัติธรรมมาก ชาวพุทธส่วนใหญ่ มองข้ามไป ทั้ง ๆ ที่ได้ปรากฏคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในหลายที่ หลายแห่ง คานทีแม้จะนับถือศาสนาฮินดูก็ยังกล่าวว่า "หากข้าพเจ้าเองไม่ควบคุม และยับยั้งในการกินแล้วไซ้ร้ ก็น่ากลัวว่าตนจะไม่ผิดอะไรกับเดรัจฉาน แล้วคงถึงกาลวิบัติไปนานแล้ว

ถึงแม้เมื่อเข้าสู่ชีวิตของการเป็นนักการเมือง พลตรีจำลอง ศรีเมือง ก็สามารถดำเนินกิจกรรมทางการเมืองไปพร้อม ๆ กับการปฏิบัติธรรม พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า¹⁷

ไม่ใช่เรื่องแปลก ศาสนากับการเมืองต้องไปด้วยกัน อาจารย์พุทธทาส ท่านได้กล่าวไว้ว่าการเมืองต้องมีธรรม หากการเมืองไม่มีธรรม การเมืองจะเป็นเครื่องทำลายโลก -ทำลายจนสิ้นความเป็นมนุษยชาติเลยทีเดียว แต่ก่อนที่ผมจะเป็นนักการเมือง ก่อนที่ผมจะเอาเรื่องนี้มาพูดไม่มีใครเขากล้าพูดกัน ผมหมายถึงในหมู่ฆราวาส ถ้าเป็นนักการเมืองพูดในเรื่องคุณธรรมเขาก็หาว่าบ้า หากว่าคร่ำครึแรก ๆ ก็ได้รับการโต้แย้ง พอตอนหลังตอนเลือกตั้ง แต่ละครั้งการหาเสียงก็หันมาพูดเรื่องธรรมะหมด

สำหรับแนวทางหรือหลักคำสอนในพุทธศาสนาที่ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัตินั้น พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า¹⁸

¹⁷ สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 23 ธันวาคม 2535.

¹⁸ สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 23 ธันวาคม 2535.

เริ่มต้นก็แนวความคิดท่านอาจารย์พุทธทาส เอามาเผยแพร่ คือ เราก็ต้องเข้าใจว่าอะไรมันเป็นเรื่องงมงาย อะไรเป็นเรื่องแท้ ๆ และต่อมาก็เห็นชัดว่า ศาสนาพุทธเน้นในเรื่องการปฏิบัติ ปฏิบัติบูชามีอันยิ่งกว่าอามิสบูชา การปฏิบัติต้องถือศีลให้เคร่งขรึมเคร่งขรึม เพราะยิ่งมากขึ้นความเห็นแก่ตัวก็ยิ่งน้อยลง เห็นกับส่วนมากก็มีมากขึ้น

การที่เป็นผู้ที่เคร่งครัดในการปฏิบัติตามหลักคำสอนทางพุทธศาสนา ทำให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง เคยได้รับตำแหน่งทางศาสนา คือ เป็นอุปนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย และ ประธานกองทัพนุธรรมมูลนิธิฯ

ในชีวิตครอบครัว พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้แต่งงานกับนางศิริลักษณ์ ศรีเมือง เมื่อปี 2507 โดยพิธีที่เรียบง่ายและใช้ชีวิตการครองเรือนอย่างสมถะ ด้วยความเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถปฏิบัติไปในแนวทางเดียวกันได้และยังสนับสนุนกิจกรรมทางด้านการเมืองมาด้วยดีโดยตลอด พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ให้สัมภาษณ์ในเรื่องนี้ว่า¹⁰

ผมโชคดี เพราะว่าเขาคิดเหมือนกับผม อย่างเรื่องความเสียสละ เขาคอยพูดแนะนำว่าเราควรจะต้องทำอย่างไรอย่างนี้ เสียสละถึงขั้นโน้นขั้นนี้ ถ้าเป็นภรรยาที่คิดคนละอย่างแล้ว คงจะลำบาก อีกฝ่ายหากเขาคิดว่าเมียชาวบ้านเขาใส่แหวนเพชรเราก็ควรจะใส่บ้าง นี่เขาคิดตรงกันข้าม มีแต่ชายออกไปเอาเงินมาช่วยสังคม ไม่ใช่เกิดจากการเลี้ยงดูของครอบครัวเขา แต่เป็นเพราะมีความยึดมั่นในพุทธศาสนาในแนวทางที่ถูกต้อง ถ้ามิน้อยใช้น้อย ทำงานให้มาก ที่เหลือจุนเจือให้กับสังคม ไม่ใช่ไปไหนแพรวพราวมีข้าทาสบริวารเยอะแยะ ซึ่งมีความคิดก่อนแต่งงานแล้วด้วยจะต้องลดลงไปเรื่อย ๆ

¹⁰สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 23 ธันวาคม 2535.

พลตรีจำลอง ศรีเมือง ใช้ชีวิตคู่กับ พันตรีศิริลักษณ์ ศรีเมือง มาด้วยความราบรื่นมา โดยตลอด โดยมีความเป็นอยู่ที่ประหยัด เรียบง่าย แม้กระทั่งผม พลตรีจำลอง ศรีเมือง ก็ได้ให้ภรรยาเป็นผู้ตัดใจ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ไม่มีบุตรกับพันตรีหญิงศิริลักษณ์ จึงทำให้ทั้งคู่ใช้ชีวิตอุทิศให้กับสังคมส่วนรวมมาโดยตลอด

หลังจากที่บวชเรียนทางพุทธศาสนาและเริ่มต้นการใช้ชีวิตคู่มาแล้ว พลตรีจำลอง ศรีเมือง ก็เริ่มต้นการใช้ชีวิตราชการทหารอย่างจริงจัง ซึ่งในชีวิตรับราชการทหาร พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้แสดงออกถึงความเป็นผู้นำ ซึ่งภาวะความเป็นผู้นำนั้นมีมาตั้งแต่สมัยเป็นนักเรียน นายร้อย จปร. จนได้เป็นหัวหน้านักเรียน เมื่อรับราชการทหารพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้เริ่มเคลื่อนไหวทางการเมือง ร่วมกับนายทหารร่วมรุ่น (จปร.7) ในนามกลุ่มทหารหนุ่มหรือยังเติร์ก ของกองทัพบก พลตรีจำลอง ศรีเมือง เคยให้สัมภาษณ์กับชัยอนันต์ สมุทราวณิช ไว้ว่า²⁰ ได้ร่วมกับพันตรีบุญชู รูปขจร (ยศในขณะนั้น) เป็นผู้ประสานงาน การเคลื่อนไหวครั้งแรก ได้แก่ การรณรงค์ เพื่อคัดค้านการถอนสถานีเรดาห์ ที่สหรัฐอเมริกาได้ช่วยเหลือให้ตั้งขึ้นที่จังหวัด ลำปางและอุดรธานี วัตถุประสงค์หลักในการเคลื่อนไหวครั้งนั้นก็เนื่องมาจากการที่สหรัฐอเมริกาซึ่งกำลังจะถูกกดดันให้ถอนฐานทัพอากาศในวันที่ 20 มีนาคม 2519 และการถอนฐานทัดังกล่าว สหรัฐอเมริกาจะนำเอากระสุนสำรองกลับไปด้วย พันตรีจำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) ได้เคลื่อนไหวเพื่อเป้าหมาย 2 ประการคือ ในส่วนที่เกี่ยวกับสถานีเรดาห์ ต้องการให้สาธารณชนได้เข้าใจว่า สถานีเรดาห์ทั้งสองเป็นกองทัพอากาศไทย ซึ่งตั้งไว้ตามแผนการป้องกันประเทศ มิใช่ส่วนหนึ่งของฐานทัพของสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาเพียงแต่ให้ความช่วยเหลือด้านเทคนิคเท่านั้น ส่วนเรื่องกระสุนสำรองนั้น ต้องการให้สหรัฐอเมริกามอบให้แก่กองทัพไทยในรูปของความช่วยเหลือ หรือขายให้ในราคาพิเศษ การที่สหรัฐถูกกดดันให้ถอนฐานทัพ และมีการประท้วงอย่างกว้างขวางเป็นเหตุให้สหรัฐอเมริกานำกระสุนสำรองกลับคืนไปหมดด้วย ซึ่ง พันตรีจำลอง ศรีเมือง เห็นว่าการประท้วงและทำพิธีที่เชิงกร้าวของรัฐบาลไทยขณะนั้น ทำให้ประเทศต้องเสียประโยชน์เนื่องจากกองทัพยังไม่สามารถพึ่งตัวเองในแง่การผลิตกระสุนและอาวุธที่ทันสมัยได้

²⁰ ชัยอนันต์ สมุทราวณิช, ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย หน้า 94-98.

การเคลื่อนไหวครั้งที่สอง ได้แก่ การคัดค้านการแต่งตั้งพลเอกกฤษณ์ สีวะรา เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมในเดือนเมษายน 2519 โดยเหตุผลที่ว่า พลเอกกฤษณ์ สีวะรา ไม่ใช่ทหารอาชีพเสียแล้วหากเป็นทหารการเมือง ซึ่งจะอาศัยตำแหน่งดังกล่าวเป็นการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง โดยอาศัยกองทัพเป็นเครื่องมือ คณะทหารหนุ่มได้เสนอว่า หากหาบุคคลอื่นที่เป็นกลางไม่ได้ ก็ขอให้ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมเสียเอง ข้อเสนอทั้งทางพรรคประชาธิปัตย์ไม่เห็นด้วย เพราะในเวลานั้น พรรคประชาธิปัตย์มีความคิดว่า ถ้าได้พลเอกกฤษณ์ มาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐบาลซึ่งมีพรรคประชาธิปัตย์เป็นแกนหลัก ก็จะมีเสถียรภาพมากขึ้น โดยที่กลุ่มทหารหนุ่มได้เข้าพบ ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 18 เมษายน 2519 ประกอบด้วย พันตรีจำลอง ศรีเมือง พันตรีมัญญารูปขจร พันตรีสาคร กิจวิริยะ พันตรีสุพล ชินะจิต และพันตรีรัชชัย ศรีสุวรรณนท์ (ทั้งหมดเป็นยศในขณะนั้น)

การเคลื่อนไหวครั้งที่สาม ได้แก่ การจัดงานนิทรรศการวันประชาธิปไตยขึ้นที่บริเวณสนามไชย เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2519 ในวันเดียวกับที่นิสิตนักศึกษาจัดนิทรรศการสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่หอประชุมมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ การจัดงานครั้งนั้น พ.ต.จำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) เป็นหัวเรี่ยวหัวแรงคนสำคัญ โดยได้รับความร่วมมือช่วยเหลือจาก พ.ต.แสงศักดิ์ มังคละศิริ ซึ่งอยู่กองพันทหารช่าง ในด้านการจัดเต็นท์ การใช้ทหารช่างมาช่วยงาน ส่วนการแสดงอาวุธที่ยึดได้จากฝ่ายคอมมิวนิสต์นั้นได้รับความร่วมมือจากกองทัพบก การจัดนิทรรศการครั้งนั้น มีวัตถุประสงค์ในการต้านกระแสซ้ายจัดของนิสิตนักศึกษา และเป็นการหวั่นเสียงประชาชนไปในตัวด้วย จากการที่มีประชาชนจำนวนมากมาชมนิทรรศการ พ.ต.จำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) มีความรู้สึกว่า ลู่ทางของการเคลื่อนไหวของคณะทหารหนุ่ม แจ่มใสขึ้น และมีความเชื่อมั่นสูงขึ้นว่า ยังมีประชาชนอีกเป็นจำนวนมากที่ยังไม่หันเหตาม "กระแสซ้าย"

จากเดือนกรกฎาคม 2519 เป็นต้นมา พ.ต.จำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) ได้แสวงหาความสนับสนุนจากกลุ่มพลังอื่น ๆ ที่ต่อต้าน "กระแสซ้าย" มากยิ่งขึ้น โดยได้สัมพันธ์ใกล้ชิดกับชมรมแม่บ้าน ก่อนเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 พ.ต.จำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) ได้เป็นผู้นำสมาชิกชมรมแม่บ้านไปทำการประท้วงรัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช ที่ทำเนียบ

รัฐบาลด้วย โดยมุ่งหวังที่จะให้รัฐบาล ม.ร.ว.เสนีย์ ลาออกไป แต่พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวว่าตนเองและสมาชิกทหารหนุ่มไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับเหตุการณ์วันที่ 6 ตุลาคม 2519 ที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ภายหลังเกิดเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 และคณะนายทหารระดับสูงได้ทำการปฏิรูปการปกครองแผ่นดินโดยมีพลเรือเอกสงัด ชลออยู่ เป็นหัวหน้าจนได้จัดตั้งรัฐบาลโดยมีนายธานินทร์ กรัยวิเชียร เป็นนายกรัฐมนตรี ต่อเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม 2520 คณะทหารหนุ่มได้ทำรัฐประหารและได้ตกลงกันเป็นการภายในว่าผู้บัญชาการทหารสูงสุด (พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์) ควรเป็นหัวหน้าคณะปฏิวัติ แต่นายทหารระดับสูงกลับเห็นแก่ความอาวุโสของ พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ จึงมีมติให้ พล.ร.อ.สงัด เป็นหัวหน้า ในวันที่ 21 ตุลาคม 2520 ที่ประชุมคณะปฏิวัติ ซึ่งประกอบด้วยนายทหารระดับสูง ได้ลงมติให้ พล.ร.อ.สงัด ชลออยู่ เป็นนายกรัฐมนตรีคนใหม่ ซึ่งทำให้คณะทหารหนุ่มไม่พอใจเป็นอย่างมาก และตัดสินใจว่า หากคณะปฏิวัติยังยืนยันความเห็นเดิม ก็จะทำรัฐประหารอีกครั้งหนึ่ง คณะทหารหนุ่มได้มอบหมายให้ พันโทจำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) เป็นผู้ต่อรองและยื่นคำขาดต่อคณะปฏิวัติว่า หากภายในวันที่ 23 ตุลาคม 2520 นายทหารระดับสูงที่เป็นสมาชิกคณะปฏิวัติไม่เปลี่ยนใจเอาพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ เป็นนายกรัฐมนตรี พวกเขาซึ่งเป็นผู้คุมกำลังและทำรัฐประหารเมื่อวันที่ 20 ตุลาคม ก็จะทำรัฐประหารซ้อนขึ้นอีกจากบทบาทในการเป็นกำลังหลักในการทำการปฏิวัติจึงผลักดันให้พลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี ทำให้คณะนายทหารหนุ่มมีอำนาจต่อรองในด้านการทหารและในด้านการเมืองมากขึ้น²¹ ในสมัยรัฐบาลพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ แกนนำของกลุ่มทหารหนุ่มได้เริ่มปรากฏตัวแสดงความคิดเห็นในการสัมมนาทางวิชาการมากขึ้น ผู้ทำหน้าที่นี้ได้แก่ พันโทจำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) ต่อมาเมื่อพลเอกเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ ได้ประกาศลาออกกลางที่ประชุมรัฐสภา พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ได้รับการแต่งตั้งเป็นนายกรัฐมนตรี พันเอกจำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นวุฒิสมาชิก และในด้านการบริหารฝ่ายการเมือง ได้รับตำแหน่งเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ในปี 2523 พลตรีอาทิตย์ กำลังเอก

²¹ ชัยอนันต์ สมุทราวณิช, ยังเติร์กกับทหารประชาธิปไตย หน้า 99-102.

(ยศในขณะนั้น) ได้ถวายฎีกาให้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ท่ออายุแก่พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในตำแหน่ง ผู้บัญชาการทหารบก พันเอกจำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) ได้ให้ความเห็นว่าการกระทำเช่นนั้นเป็นผลเสียต่อประเทศชาติ และจะทำให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ถูกวิพากษ์วิจารณ์ในทางที่ไม่ดี ต่อมากลุ่มทหารหนุ่มได้ขอให้พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ทำการปฏิบัติเมื่อวันที่ 1 เมษายน 2524 แต่ประสบความล้มเหลว โดยที่ พันเอกจำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) ไม่ได้เข้าร่วม ซึ่งพลโทวิริยยุทธ อินวะชา ได้กล่าวว่า²²

ตั้งแต่เป็นยังเติร์กมานั้นเราจะเริ่มปฏิบัติการเมื่อตอนเมษา (1 เมษายน 2524) เขา (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) ก็ถอยฉากออกไปเพราะเขาไม่เห็นด้วยในการทำวิธีอย่างนี้ เขาไม่ชอบวิธีการใช้กำลังความรุนแรง จำลองเขาไม่ชอบ

ปลายปี พ.ศ. 2524 พันเอกจำลอง ศรีเมือง (ยศในขณะนั้น) ได้เลื่อนไหวต่อตำแหน่งนายทหารทำแท่งเสรี และได้ลาออกจากตำแหน่งเลขาธิการนายกรัฐมนตรี เข้าประจำสำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม และในปี พ.ศ. 2526 เป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเลื่อนไหวต่อตำแหน่งขบวนการแก้ไขรัฐธรรมนูญที่กองทัพบกในขณะนั้นเป็นผู้หนุนหลังอยู่ ซึ่งสามารถทำสำเร็จทั้งสองกรณี²³

ในปี พ.ศ. 2528 เมื่อพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกรุงเทพมหานคร และพระราชบัญญัติเลือกตั้งสภากรุงเทพมหานครมีผลบังคับใช้ การเลื่อนไหวทางการเมืองของกลุ่มและพรรคการเมืองต่าง ๆ เกี่ยวกับตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครก็ได้เริ่มขึ้น พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ตัดสินใจลาออกจากการรับราชการ เข้าสู่ถนนสายการเมือง โดยสมัครรับ

²² สัมภาษณ์ พลโทวิริยยุทธ อินวะชา, 2 มิถุนายน 2536.

²³ สมบัติ จันทรวงศ์, วิวัฒนาการและแนวโน้มของพรรคการเมืองใหม่ : ศึกษากรณีพรรคคนสังหารกรรม, หน้า 14.

เลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร แม้ว่าพลตรีจำลอง ศรีเมือง จะเป็นบุคคลหน้าใหม่ในแง่การสมัครรับเลือก แต่ไม่ใช่บุคคลหน้าใหม่ในวงการเมืองแต่อย่างใด เพราะได้แสดงภาวะทางการเมืองมาอย่างยาวนานพอสมควรดังที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว

ในด้านความนิยมของประชาชนนั้น ประชาชนส่วนใหญ่รู้จัก "มหาจำลอง"²⁴ ดีในฐานะที่เป็นนักปฏิวัติธรรมผู้เคร่งครัด เป็นคนสมถะ ใจซื่อมือสะอาด เป็นนักมั่งสละวิรัตินสำคัญที่ขยายความนิยมรับประทานอาหารมังสะวิวัติขึ้นอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ และถึงแม้ว่าจะเป็นที่รู้จักกันดีว่าพลตรีจำลองเป็นสานุศิษย์ของ "สันติอโศก" ที่ประกาศตนไม่ขึ้นกับมหาเถรสมาคม แต่วัตรปฏิบัติอันจริงจังของพลตรีจำลองก็ดูจะเป็นที่ชื่นชมและเป็นที่นิยมรับของศาสนิกชนโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อพลตรีจำลองยินดีรับเชิญไปแสดงปาฐกถาธรรมที่ต่าง ๆ ทั่วประเทศ นอกจากนี้พลตรีจำลองก็ยังยินดีที่จะเสวนากับกลุ่มศาสนาต่าง ๆ ทุกศาสนาสุดแล้วแต่จะได้รับเชิญมาโดยตลอด นับตั้งแต่พ้นจากตำแหน่งเลขาธิการนายกรัฐมนตรีมา ดังนั้นจึงไม่ใช่เรื่องน่าแปลกใจอะไรแต่อย่างใดเมื่อพรรคกิจสังคมได้ทำการสุมตัวอย่างความนิยมของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร (ทั้งทางฝั่งกรุงเทพฯ และฝั่งธนบุรี) แล้วปรากฏว่าพลตรีจำลอง ศรีเมืองได้รับความนิยมสูงสุด ถึงขนาดที่ทางคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกตัวบุคคลลงสมัครเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ในนามของพรรคกิจสังคมได้มีมติที่จะส่งพลตรีจำลองเป็นผู้สมัครในนามของพรรคอยู่แล้ว แต่ด้วยเหตุผลภายในบางประการของพรรคกิจสังคมทำให้ขั้นตอนช่วงนี้ล่าช้าไป จนพลตรีจำลองประกาศลงสมัครเองในนามของกลุ่มรวมพลัง

สำหรับการตัดสินใจลงสมัครเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ให้สัมภาษณ์ว่า²⁵

²⁵ สมบัติ จันทรวงศ์, วิวัฒนาการและแนวโน้มของพรรคการเมืองใหม่ : ศึกษากรณีพรรคพลังธรรม, หน้า 15.

²⁶ สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 23 ธันวาคม 2535.

เขาพูดถึงขนาดว่า จะต้องลงไปเจอกับเสือ สิงห์ กระตัง แรด วันที่ผมได้รับเลือกเป็นผู้ว่าฯ มีจิตรกรคนหนึ่งซึ่งวาดรูปเก่งมาก วาดผมใส่เสื้อม่อฮ่อม อยู่ท่ามกลางเสือ สิงห์ กระตัง แรด เขาเอาไปให้ที่ศาลาว่าการ กทม. แต่จริง ๆ ไม่ถึงขนาดนั้น แต่เราต้องลงไปช่วยแก้ไขปัญหา เราก็มั่นใจว่าเราแก้ได้ เพราะเราไม่เห็นแก่ส่วนตัว เราเห็นแก่ส่วนรวม เราต้องการวัดค่าของสังคมว่า เมื่อเราได้ทำงานเสียสละมาโดยตลอดต่อส่วนรวม เรามีความรู้เรื่องการบริหาร เรามีคุณธรรมซัดแจ้งมาก เราเสียสละ เรามีความรู้ความสามารถอย่างนี้ ประชาชนจะเลือกเราไหม ฉะนั้นในการสมัครรับเลือกตั้ง ผมก็บอกประชาชนว่า ให้เทียบตัวต่อตัวเลขระหว่างผมกับผู้สมัครรายอื่น ๆ 1. ในเรื่องคุณธรรมเอามาเทียบกัน 2. ประสบการณ์ 3. ความรู้ ผมไปเรียนปริญญาโทโดยตรงจากอเมริกามา ไม่มีใครที่สมัคร ผู้ว่าฯ ที่ไปเรียนปริญญาโทมา และผมเป็นนักการเมืองคนเดียวที่ถือศีล 8 และก็ปฏิบัติตามนั้นด้วย ถึงขนาดกินข้าวมือเดียว นอนกับพื้นกระดานแข็ง ๆ ตามหลักศีล 8 ซึ่งทำไปเพื่อเสียสละให้มากยิ่งขึ้น ๆ เพราะใคร ๆ ก็อยากกินหลายมือ นอนนุ่ม ๆ ถ้าเราเอาชนะใจตัวเองได้ เราก็สามารถเสียสละเพื่อส่วนรวมได้ เรามั่นใจในเรื่องนี้ว่าเวลาใครเขาจะเลือกใครเข้ามาเป็นผู้ว่าฯ ต้องเลือกตั้งคนดีและเก่งด้วย เราคิดว่าเรามีความพร้อมที่จะเข้าไปให้ประชาชนเลือก

กลุ่มรวมพลังที่มีพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นหัวหน้ากลุ่มนั้นถือว่าเป็นผู้นำที่มีบารมี (charismatic leadership) อยู่ในระดับสูง ภาวะผู้นำทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมืองเองทำให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นศูนย์กลางที่ดึงดูดกลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่หลากหลาย มาร่วมสนับสนุนพลตรีจำลอง ศรีเมือง โดยสามารถแยกแยะได้ดังนี้

กลุ่มแรกเป็นกลุ่มที่สาธารณชนสามารถแยกแยะได้ง่ายที่สุด เนื่องจากมีการแต่งกาย และวัตรปฏิบัติที่แตกต่างจากคนทั่วไป ได้แก่กลุ่มญาติธรรมชาวอโศก ซึ่งถือว่าพลตรีจำลองเป็นมิตรหรือเป็นญาติร่วมอุดมการณ์ทางศาสนาผู้ซึ่งกำลังจะเล่นการเมืองแบบที่ถูกตั้งชื่อแบบมีศีลธรรมและเสียสละอันจะเป็นแบบอย่างของคนทั่ว ๆ ไปต่อไป ในด้านของปริมาณ ญาติธรรม

ชาวโคกในช่วงปี พ.ศ. 2528 เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร น่าจะมีอยู่ประมาณไม่เกิน 1,000 ครอบครัว แต่แม้ว่าจำนวนอาจจะไม่มากนักพลังของกลุ่มญาติธรรมชาวโคกอยู่ที่ว่ากลุ่มนี้เป็นผู้มีความศรัทธาในตัวพลตรีจำลองอย่างแท้จริง การอุทิศตนเพื่อการรณรงค์หาเสียงของกลุ่มจึงเหนือกว่าทีมงานรับจ้างของพรรค และกลุ่มการเมืองอื่น ๆ อยู่มาก นอกจากนี้สมาชิกของกลุ่มก็มีการกระจายกระจายอยู่ในทุกวงการและทุกระดับฐานะการศึกษา ซึ่งอาจจะแตกต่างจากคนทำงานของพรรค หรือกลุ่มการเมืองที่อาจจะกระจุกตัวอยู่เฉพาะในคนเพียงไม่กี่คน อีกทั้งสมาชิกของกลุ่มส่วนมากยังเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการทำงานแบบอาสาสมัคร ตามหลัก "ประโยชน์สูงสุด" ของชาวโคกมาแล้ว ความสามารถในการจัดองค์กรและเครื่องมืออุปกรณ์ต่าง ๆ ที่สามารถดัดแปลงมาใช้งานหาเสียงได้ทันทีจึงทำให้ฐานกำลังส่วนนี้ของพลตรีจำลอง ศรีเมืองเป็นส่วนที่มีความสำคัญอยู่ไม่น้อย

นายไชยวัฒน์ สีนสงฆ์ รองผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นายทะเบียนพรรคพลังธรรม ผู้เป็นตัวแทนของกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมหรือกลุ่มสันติโคก อันเป็นบุคคลชั้นนำ "สายวัด" ของพรรคพลังธรรมได้กล่าวถึงการช่วยพลตรีจำลอง ศรีเมือง หาเสียงเมื่อครั้งสมัครรับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2528 ไว้ว่า²⁶

สมัยที่พลตรีจำลองตัดสินใจลงรับสมัครผู้ว่า (ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร) ในนามของกลุ่มรวมพลัง ตอนนั้นผมทำงานอยู่การเคหะแห่งชาติก็ได้มีส่วนช่วยกลุ่มรวมพลังในการรณรงค์หาเสียงเลือกตั้งตามที่จะทำได้นั้นหมายถึงว่าใช้เวลาออกราชการช่วย ในวันหยุดบ้าง หลังจากเลิกงานแล้วก็ช่วยได้ในระดับหนึ่ง หลังจากพลตรีจำลองชนะการเลือกตั้งแล้วได้ร่วมกับกลุ่มรวมพลังในการประชุมตลอดมา

²⁶สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ สีนสงฆ์, 11 พฤษภาคม 2536.

และนายธำรงค์ แสงสุริยจันทร์ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 7 กรุงเทพมหานคร รong เลขชาติการพรรคพลังธรรม และเลขานุการรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม (พ้นเอกวิสัย สมพงษ์) ซึ่งเป็นแกนนำกลุ่มผู้ปฏิวัติธรรม "สายวัด" คนสำคัญในพรรคพลังธรรมกล่าวไว้²⁷

ถ้าจะถามว่ารู้จักกับพลตรีจำลอง ศรีเมืองได้อย่างไร ก็ตอบว่ารู้จักตอนไป ปฏิวัติธรรมในปี 2523 ที่สันติอโศก ผมไปปฏิบัติธรรมที่นั่น ก่อนที่พลตรีจำลอง ศรีเมือง จะไปแล้วไปเจอกัน และได้ทำงานร่วมกันมาเรื่อย ๆ ก่อนที่จะมาลง สัมครรับเลือกตั้งเป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ผมก็ไปช่วยพลตรีจำลอง หาเสียง อยู่ในคณะกลุ่มรวมพลัง ก่อตั้งกลุ่มรวมพลังขึ้นมาแล้วก็ตั้งพรรคพลังธรรม ท่านได้ชวนมาช่วยตั้งพรรค ช่วยกันก่อตั้งพรรคขึ้นมาผมเป็นกรรมการบริหารชุดแรก และก็ลงเลือกตั้ง"

จะเห็นได้ว่าชาวสันติอโศก ผู้ปฏิบัติธรรมได้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนพลตรี จำลอง ศรีเมือง และกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมเหล่านี้ มีการกระจายอยู่ในหลากหลายสาขาอาชีพ ทำให้แต่ละคนสามารถที่จะกระจายการพูดคุยหาเสียงช่วยเหลือพลตรีจำลอง ศรีเมืองได้มาก ประกอบกับกลุ่มบุคคลเหล่านี้มีระดับการศึกษาที่หลากหลาย ทำให้การหาเสียงกระจายไปมาก ทั้งยังทำงานช่วยเหลือพลตรีจำลอง ศรีเมือง ในรูปแบบอาสาสมัครจึงทุ่มเทในการทำงานมากกว่ากลุ่มการเมืองหรือพรรคการเมืองอื่น ๆ ที่ใช้การจ้างเป็นตัวเงินมากกว่าอาสาสมัคร

ผู้ปฏิบัติธรรมของสันติอโศกคนหนึ่งซึ่งมีอาชีพเป็นแพทย์ได้กล่าวว่า²⁸ "แรก ๆ กลุ่ม เราผู้ปฏิบัติธรรมสันติอโศก ได้เข้ามาช่วยงานการเมืองของคุณจำลอง (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) มาก ตั้งแต่ทำป้ายหาเสียง ทำหุ่น ทำครีวเสียงผู้มาช่วยงาน เรียกว่าทำด้วยใจจริง ๆ ศรีธธา จำลองมาก"

²⁷ สัมภาษณ์ นายธำรงค์ แสงสุริยจันทร์, 12 พฤษภาคม 2536.

²⁸ สัมภาษณ์ นางสาว ก. (นามสมมติ), 20 มิถุนายน 2536.

แสดงให้เห็นว่าชาวสันตอโคก หรือกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมศรัทธาในตัวของพลตรีจำลอง ศรีเมือง มากจนยอมสละเวลามาช่วยงานการเมือง ซึ่งบางคนต้องทำงานในระดับ "ผู้ใช้แรงงาน" เช่น ทำป้าย หาเสียง ประกอบอาหารเลี้ยงผู้มาร่วมงาน ทั้ง ๆ ที่กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมบางคนมีสถานภาพทางสังคมสูงเป็นถึงแพทย์ วิศวกร อีกทั้งมีสถานภาพทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี

กลุ่มที่สอง เป็นกลุ่มบุคคลในวงการอาชีพที่มีฐานะทางสังคมในระดับผู้นำชุมชน ซึ่งเคยร่วมงานกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง ในการเคลื่อนไหวทางการเมือง เช่น กลุ่มชมรมแม่บ้าน รวมทั้งกลุ่มผู้เคยปฏิบัติงานร่วมกันกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง เมื่อครั้งน้ำท่วมใหญ่ในกรุงเทพมหานคร ซึ่งนายประเสริฐ นาสมนันท์ ประธานสภากรุงเทพมหานคร กรรมการบริหารพรรคพลังธรรม ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์กับพลตรีจำลอง ศรีเมือง ไว้ว่า^{๒๑}

ผมพบกับพลตรีจำลอง ศรีเมืองตอนนั้นท่านมียศเป็นพันโทจำลอง ศรีเมือง นะครับ ตำแหน่งประจำสำนักนายกรัฐมนตรีสมัยพลเอกเกรียงศักดิ์ เป็นนายกรัฐมนตรี ก็มันมีเหตุการณ์น้ำท่วมชาวนาเมือง รู้สึกประมาณปี 2521 หรืออะไรเนี่ยครับ ผมอยู่หมู่บ้านชินเขต, ท่าทราย อะไรแถว ๆ นั้นนะครับ แฉงามวงศ์วาน น้ำท่วมมาก ก็ได้รับมอบหมายจากทางรัฐบาลให้ไปดูแลเรื่องน้ำท่วมอยู่ ก็เลยได้ร่วมกันทำงาน เข้าแก้ปัญหาน้ำท่วมของประชาชนในเขตนั้น ก็เลยรู้จักกันมาตลอด ก็มีอะไรก็เหมือนกับคบกันสนิทสนมกัน

จากคำสัมภาษณ์ที่กล่าวมาจะเห็นว่า ผู้เคยร่วมงานกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง ก็ยังมาร่วมงานการเมืองกับพลตรีจำลอง ศรีเมืองอีก นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้มีสถานภาพระดับผู้นำชุมชนอยู่ มากเช่น นางมาลี เสนจันทร์ดีไชย เจ้าของโรงเรียนอนุบาลลูกรัก นางเครือวัลย์ สมณะ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเขต 3 กรุงเทพมหานคร พรรคพลังธรรม อดีตนายกสมาคมการค้า

^{๒๑} สัมภาษณ์ นายประเสริฐ นาสมนันท์, 7 พฤษภาคม 2536

เรื่องมิววิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี อุดมกรรมการก่อตั้งสมาคมจุฬารรคนเฝ้า เลคตรอนแห่ง ประเทศไทย เป็นต้น

กลุ่มที่สามเป็นกลุ่มยังเติร์ก คือนักเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า รุ่น 7 ซึ่งเป็นเพื่อนร่วมรุ่นกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง กลุ่มนี้แม้ว่าจะมีปริมาณน้อยแต่มีความสามารถในการเคลื่อนไหวทางการเมือง สมาชิกคนสำคัญ เช่น พันเอกปราบ โชติกเสถียร พันเอกบวร งามเกตุ พันเอกกัมปนาท เกษวิริยการ เป็นต้น

กลุ่มรวมพลังภายใต้การนำของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้กำหนดเป้าหมายในการหาเสียงจากกลุ่มพลังเจียบ คือกลุ่มที่รังเกียจและเบื่อหน่ายพรรคการเมือง และนักการเมืองโดยทั่ว ๆ ไป เน้นการประหยัดเรียบง่ายในการหาเสียง จนสามารถชนะการเลือกตั้งพลตรีจำลอง ศรีเมือง จึงได้เป็นผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สำหรับชัยชนะของพลตรีจำลอง ศรีเมืองในครั้งนี้ถือว่าภาวะผู้นำทางการเมืองมีส่วนช่วยมาก ประกอบกับสถานการณ์ทางการเมืองอันวาย เพราะประชาชนกำลังเบื่อหน่ายพรรคการเมืองที่ดำเนินกิจกรรมทางการเมืองแบบเดิม ๆ ทั้งได้รับการช่วยเหลืออย่างดีจากบรรดาสื่อมวลชนเกือบทุกประเภท ในส่วนภาวะผู้นำทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง นั้น เกิดจากปัจจัยหลายประการที่เป็นคุณลักษณะของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เช่น ความมีคุณธรรม ชื่อสัตย์สุจริต เสียสละสูง ง่ายอยู่ง่าย มีวัตรปฏิบัติที่น่าศรัทธาว่าจะไม่โกงกิน ในขณะที่ประชาชนทั่วไปต่างมองว่าพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นคนสมถะ กินน้อยใช้น้อย^{๑๐} และเป็นคนธรรมะธรรมโมอาจจะไม่สามารถเป็นนักการเมืองที่เก่งได้ แต่ในทางปฏิบัติแล้วพลตรีจำลอง ศรีเมืองเป็นผู้ที่มีความสามารถในด้านนี้ไม่ด้อยไปกว่านักการเมืองคนอื่น ๆ เลย ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการปราศรัยหาเสียงหรือการหาเสียงให้โยง

^{๑๐}สมบัติ จันทรวงศ์, การเมืองเรื่องการเมืองเลือกตั้ง : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภาเขต พ.ศ. 2528, มูลนิธิการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา (ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์, 2530), หน้า 36.

เข้ากับเรื่องงบประมาณปีละกว่าหกพันล้านบาทของกรุงเทพมหานครหรือการเห็นว่าเงินเดือนในตำแหน่งผู้ว่ากทม. ปีละรวมแล้วไม่ก็แสนบาทแต่พรรคการเมืองคู่แข่งทุ่มเทเงินจำนวนมากมายิ่งถึงแม้ว่าจะไม่ได้พูดอะไรออกมาตรง ๆ แต่ก็เป็นการบังคับให้ประชาชนต้องคิดเอาเอง นอกจากนี้ พลตรีจำลอง ศรีเมืองยังมีความสามารถด้านจิตวิทยามวลชนสูงมาก เช่น การมีนักเรียนจากโรงเรียนเอาเงินที่หยอดกระปุกออมสินไว้มาบริจาคสมทบทุนหาเสียง และมีพ่อค้าแม่ค้าเอามาขายมาให้เป็นกำลังใจในขณะกำลังปราศรัยหาเสียง หรือการประกาศต่อพระรูปพระปิยะมหาราชาว่า จะไม่มีวันโกงกินเป็นอันขาดแม้แต่บาทเดียว เป็นต้น ในด้านการจัดองค์กรของกลุ่มรวมพลัง แม้ว่าดูเผิน ๆ แล้วจะขาดความเป็นเอกภาพ แต่แท้ที่จริงแล้วคณะทำงานของพลตรีจำลอง ศรีเมือง มีประสิทธิภาพสูงมาก ไม่ว่าจะเป็นในแง่การวางแผน ซึ่งมีนายทหารรุ่นเดียวกันหลายคนมาช่วย หรือการปฏิบัติงานโดยเฉพาะอย่างยิ่ง การอุทิศตนให้แก่งานของกลุ่มญาติธรรมชาวอโศก ซึ่งมีกระจายอยู่ในทุกวงการและมีความจริงจังในการทำงาน มีอยู่จำนวนไม่น้อยที่เป็นคนชั้นกลาง และประกอบอาชีพอิสระ ซึ่งสามารถหยุดกิจการมาช่วยกลุ่มรวมพลังหาเสียงได้อย่างเต็มที่เท่าที่ ต้องการ ส่วนด้านความคิดริเริ่มก็มีสูง เช่น ได้มีการเสนอความคิดให้ขอความช่วยเหลือจากกลุ่มทำอาหารปั่นทอดส่งตามบ้าน ให้ช่วยแจกใบปลิวของกลุ่มรวมพลังให้ หรือข้อเสนอที่ว่าพรรคอื่นเวลาไปหาเสียงเมื่อเลิกแล้วมักปล่อยให้มิชชะตักค้างอยู่เกลื่อนกลาด เพราะฉะนั้นทางกลุ่มรวมพลังเมื่อไปปราศรัยจึงควรจัดให้มีอาสาสมัครทำความสะอาดให้เรียบร้อย ทางกลุ่มรวมพลังก็ได้นำไปปฏิบัติตั้งแต่วันปราศรัยใหญ่ครั้งแรก และสื่อมวลชนก็ช่วยนำไปกระจายจ่ายเป็นการประชาสัมพันธ์ให้อีกทีหนึ่งด้วย

พลตรีจำลอง ศรีเมือง และกลุ่มรวมพลังได้เข้าบริหารกรุงเทพมหานครเรื่อยมาจนปีพ.ศ. 2531 ภายหลังจากที่มีพระราชกฤษฎีกายุบสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 29 เมษายน 2531 พร้อมกำหนดให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 พลตรีจำลอง ศรีเมือง และกลุ่มรวมพลังได้ร่วมกันจัดตั้งพรรคพลังธรรมขึ้น (จดทะเบียนเป็นพรรคการเมืองเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน 2531)

พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ให้เหตุผลถึงการตัดสินใจตั้งพรรคพลังธรรม ไว้ว่า^{๑๑}

การเมืองมันเริ่มตกต่ำอย่างมากทีเดียว ตอนที่ท่านนายกฯเปรมประกาศยุบสภา มันมีปัญหา มาโดยตลอด เราเห็นว่าการเมืองต้องมีคุณธรรม ถึงจะแก้ปัญหาตกต่ำได้ ก็จะต้องมีพรรคการเมืองสักพรรคหนึ่งที่มีลักษณะตามสัญญาประชาคม 4 ข้อ นี่คือนโยบายที่ตั้งพรรค

นอกจากนั้น นายธำรงค์ แสงสุริยจันทร์ รองเลขาธิการพรรคพลังธรรม กล่าวว่า^{๑๒}

กลุ่มรวมพลังได้เข้าไปบริหารกรุงเทพมหานครสามปีผ่านไป การเลือกตั้งใหญ่ทั่วประเทศมีขึ้นในปีสามหนึ่ง (พ.ศ. 2531) เพราะมีการยุบสภาผู้แทนราษฎร ผู้สนับสนุนกลุ่มรวมพลังได้รวมตัวกันตั้งพรรคพลังธรรม อาสาเข้ามาทำงานการเมือง ภายใต้คำขวัญที่ว่า ทำการเมืองให้มีคุณธรรมนำประชาให้ผาสุก

จากคำกล่าวของนายธำรงค์ แสงสุริยจันทร์ หนึ่งในกลุ่มผู้ก่อตั้งพรรคพลังธรรม ซึ่ง "ผูกขาด" ในตำแหน่งรองเลขาธิการพรรคพลังธรรมมาตลอดตั้งแต่ปี พ.ศ. 2531 จนกระทั่งปัจจุบัน แสดงให้เห็นว่าพรรคพลังธรรมวิวัฒนาการมาจากกลุ่มรวมพลังซึ่งได้สนับสนุนการดำเนินงานทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมืองมาตลอด ในประเด็นเดียวกันนี้ กนก วงศ์ตระหง่าน ได้สรุปการเกิดพรรคพลังธรรมว่า^{๑๓} พรรคพลังธรรมตั้งขึ้นมาจากกลุ่มรวมพลังที่ให้การสนับสนุน พลตรีจำลอง ศรีเมืองในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครในปี พ.ศ. 2528 จากการที่กลุ่มรวมพลังกลายมาเป็นพรรคพลังธรรมนี้ทำให้แนวความคิดเรื่องคุณธรรมทางการเมือง

^{๑๑} สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 23 ธันวาคม 2535.

^{๑๒} สัมภาษณ์ นายธำรงค์ แสงสุริยจันทร์, 12 พฤษภาคม 2536.

^{๑๓} กนก วงศ์ตระหง่าน, พรรคการเมืองไทยปัจจุบัน คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์, 2533), หน้า 74.

ปรากฏขึ้นในพรรคการเมืองไทยดังภาพที่พรรคสังคมนิยมเสนอต่อสาธารณชน ในการประกาศจัดตั้งพรรคคือ ผู้ที่เข้าร่วมกับพรรคดำเนินการทางการเมืองจะต้องยึดมั่นในสัญญาประชาคม 4 ข้อของพรรคที่ว่า

1. หวังและรับเฉพาะสิ่งที่พึงได้โดยชอบธรรมเท่านั้น
2. ไม่ซื้อเสียง ไม่แจกสิ่งของเพื่อแลกคะแนนเสียง
3. ไม่หวังและแย่งกันเป็นใหญ่
4. ไม่โกหก โป้ปดมดเท็จ จ้างจบบหยาบช้ำ ใส่ร้ายป้ายสีใคร

จากสัญญาประชาคม 4 ข้อที่กล่าวมานั้น นักรัฐศาสตร์ที่ถือได้ว่าเป็นนักวิชาการที่ติดตามความเคลื่อนไหวของพรรคสังคมนิยมมาตลอด และยิ่งเคยเป็นวิทยากรบรรยายให้แก่ผู้เข้าอบรมในโรงเรียนการเมืองพรรคสังคมนิยมอย่างสมบัติ จันทรวงศ์ ได้สรุปว่า^{๑๔} เป็นความพยายามโดยฝ่ายพลตรีจำลอง ศรีเมือง ที่จะสร้างความชอบธรรมให้แก่พรรคสังคมนิยมในลักษณะเดียวกันกับที่ตัวพลตรีจำลอง ศรีเมือง และกลุ่มรวมพลัง ประสบความสำเร็จมาแล้วในการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร นั่นคือการวาดภาพพรรคสังคมนิยมด้วยรูปลักษณ์ใหม่ที่ตรงกันข้ามกับแบบปฏิบัติของพรรคการเมืองอื่น ๆ ทั้งหมด ซึ่งสอดคล้องกับสารจากพลตรีจำลอง ศรีเมือง เนื่องในโอกาสครบรอบ 5 ปีของพรรคสังคมนิยมที่กล่าวไว้ว่า^{๑๕}

การประพฤติปฏิบัติของนักรบการเมือง และพรรคการเมืองเป็นสาเหตุใหญ่ที่ทำให้มีการยุบสภาผู้แทนราษฎรในปี 2531 ประชาชนเบื่อหน่ายการเมืองที่ผิดพลาดซ้ำแล้วซ้ำเล่า พวกเราหลายคนเห็นพ้องต้องกันว่า ถึงเวลาแล้วที่จะต้องช่วยกันตั้งพรรคใหม่ขึ้นมา ที่ยึดมั่นคุณธรรมไม่โกงทั้งต่อหน้าและลับหลัง ไม่แย่งกันเป็นใหญ่

^{๑๔}สมบัติ จันทรวงศ์, วิวัฒนาการและแนวโน้มของพรรคการเมืองใหม่ : ศึกษาเฉพาะกรณีพรรคสังคมนิยม, หน้า 28.

^{๑๕}พรรคสังคมนิยม, ครบรอบ 5 ปี (ไม่ปรากฏแหล่งพิมพ์, 2536), หน้า 3.

และไม่ไปปดมดเท็จใส่ร้ายป้ายสี พรรคพลังธรรมจึงได้ถือกำเนิดขึ้นมาเมื่อ 5 ปีที่แล้ว พรรคพลังธรรม เป็นพรรคที่ทวนกระแสความรู้สึกนึกคิดทวนกระแสความเคยชินเก่า ๆ ทางการเมือง

แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำทางการเมืองของพรรคพลังธรรมได้เกิดขึ้นทวนกระแสของสภาพแวดล้อมทางการเมือง มีความกล้าที่จะประกาศเจตนารมณ์ทางการเมือง โดยการชูประเด็นคุณธรรมทางการเมือง เมื่อมีการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 24 กรกฎาคม 2531 พรรคพลังธรรมภายใต้การนำของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้รับเลือกตั้งทั่วประเทศจำนวน 14 คน ซึ่งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรในเขตกรุงเทพมหานครถึง 10 คน แสดงให้เห็นว่าฐานคะแนนเสียงของพรรคพลังธรรมที่สำคัญอยู่ที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งพรรคพลังธรรมเกิดขึ้นมาไม่ใช่แยกตนจากพรรคการเมืองอื่น และสามารถแทรกฐานเสียงของพรรคประชาธิปัตย์และพรรคประชากรไทยที่ผูกขาดสนามเลือกตั้งในกรุงเทพมหานครมาตลอด แต่ก็ไม่สามารถชนะพรรคประชากรไทยได้เพราะพลตรีจำลอง ศรีเมือง ไม่ได้ลงสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและยังอยู่ในตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร และต้องช่วยลukupรรคหาเสียงทั่วประเทศในเวลาจำกัด เนื่องจากทำได้เฉพาะวันหยุดราชการ โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครแล้วพรรคคู่แข่งอย่างพรรคประชากรไทยผู้สมัครเกือบทั้งหมดเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่เคยได้รับการเลือกตั้งมาแล้วเมื่อปีพ.ศ. 2529 และผู้สมัครเหล่านี้ส่วนใหญ่มีประสบการณ์ การใช้เวลาทำงานให้กับมวลชนในเขตเลือกตั้งมานาน ในขณะที่ผู้สมัครรับเลือกตั้งส่วนใหญ่ของพรรคพลังธรรมในเขตกรุงเทพมหานคร เป็นผู้สมัครหน้าใหม่แทบทั้งสิ้น และเกือบทั้งหมดจำเป็นต้องอาศัย "บารมี" ของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เพื่อช่วยหาเสียง^{๑๕} ในส่วนของการช่วยเหลือพรรคพลังธรรมของกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมชาวสันตือโกกนั้น ชาวสันตือโกกยังมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือพรรคอยู่เพราะพระโพธิรักษ์ย้าว่าศาสนากับการเมืองนั้นแยกออกจากกันไม่ได้ และเรียกร้องให้ชาวสันตือโกกเข้าทำงานการเมืองโดย ช่วยเหลือพลตรีจำลอง ศรีเมือง แต่อย่างไรก็ตามเมื่อสันตือโกกถูก

^{๑๕} สมบัติ จันทรวงศ์, วิวัฒนาการและแนวโน้มของพรรคการเมืองใหม่ : ศึกษา

เฉพาะกรณีพรรคพลังธรรม, หน้า 45.

โจมตีว่าเป็นสำนักเถื่อน^{๑๗} และครอบงำพรรคสังคมนิยม ทำให้ภาพพจน์ของพรรคสังคมนิยมที่เป็นบวกสำหรับสาธารณชน อันเนื่องมาจากบารมีหรือภาวะผู้นำทางการเมืองพลตรีจำลอง ศรีเมือง มีภาพลบตามมาในภายหลังอันเนื่องมาจากสถานการณ์ ซึ่งก็สอดคล้องกับคำกล่าวของทันตแพทย์หญิง ผู้ปฏิบัติธรรมชาวสันติอโศกท่านหนึ่งซึ่งกล่าวว่า^{๑๘}

มองอย่างเป็นกลาง ก็ฟังพาอาศัยกัน ได้เสียมาด้วยกัน เช่น คุณจำลอง (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) ก็ได้พวกเรา (ผู้ปฏิบัติธรรมชาวสันติอโศก) ช่วยในการหาเสียงชักชวนคนมาเลือกพรรคสังคมนิยม บอกกันไปในหมู่ญาติ พี่น้อง เพื่อน ๆ ในที่ทำงานให้ช่วยกันนะ แต่บางครั้ง บางหน คุณจำลองก็ถูกโจมตีเรื่องสันติอโศก

จากคำกล่าวของทันตแพทย์หญิงผู้เป็นญาติธรรมชาวสันติอโศก และได้ช่วยเหลือ พลตรีจำลอง ศรีเมือง มาตั้งแต่การเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อปี พ.ศ. 2528 แสดงให้เห็นว่าชาวสันติอโศกก็ทราบดีว่า การโจมตีสันติอโศกนั้นมีผลกระทบต่อพลตรีจำลอง ศรีเมือง

ในขณะที่กระแสการโจมตีพลตรีจำลอง ศรีเมือง ในเรื่องสันติอโศกยังไม่ผ่อนคลาย ก็เกิดการปัญหาใหม่ที่โจมตีพลตรีจำลอง ศรีเมืองอีก เมื่อนางจงกล ศรีกาญจนา ผู้สมัครรับเลือกตั้งคนหนึ่งของพรรคสังคมนิยมซึ่งถูกมองว่า "ขวาจัด" ขึ้นปราศรัยหาเสียงและกล่าวขยอ่องบทบาทของพลตรีจำลอง ศรีเมือง สมัยเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 เพราะแทนที่พลตรีจำลอง ศรีเมือง จะสามารถใช้เวลาในการช่วยลูกพรรคหาเสียงกลับต้องมาอธิบายตนเองกับข้อกล่าวหาว่าตนเองมีส่วนเพียงไร ทำให้พลตรีจำลอง ศรีเมือง และพรรคสังคมนิยมต้องกลายเป็น

^{๑๗} ข่าวพิเศษ ปีที่ 11 ฉบับที่ 513 (29 มิถุนายน 2531 - 6 กรกฎาคม 2531),

หน้า 16-18.

^{๑๘} สัมภาษณ์ นาง ช. (นามสมมติ), 27 มิถุนายน 2536

เป็นฝ่ายตั้งรับอยู่ตลอดเวลาการรณรงค์หาเสียง ภาวะเช่นนี้จริง ๆ แล้วตกอยู่กับพลตรีจำลอง ศรีเมืองแทบทั้งสิ้นที่ต้องออกมา"รับหน้า" เพราะพรรคพลังธรรมคือ พลตรีจำลอง ศรีเมือง พลตรีจำลอง ศรีเมือง คือ พรรคพลังธรรม ในประเด็นข้างต้นทั้งกรณีสันติอโศก และเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 นั้น พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้กล่าวว่า^{๑๑}

เขาให้ร้ายป้ายสีว่าผมช่านักศึกษาในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หรือมีส่วนวาง แผนให้มีการฆ่าหรือมีส่วนที่ยุยงให้เข้าไปฆ่ากันในมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ แต่ ความจริงมันไม่ได้เป็นอย่างนั้น แล้วให้ผมโกหกได้อย่างไร ผมเลยบอกไปตามความ จริงเขาบอกไม่ชัด ก็ผมชี้แจงให้ทราบว่ ตอนนั้นผมอยู่ที่ไหนอยู่ที่พระรูป (ลาน พระบรมรูปทรงม้า) นั้นมันมีอะไรเกิดขึ้น แล้วในธรรมศาสตร์ซึ่งผมมารู้ตอนหลัง อ่านจากหนังสือพิมพ์ตอนหลังอะไรมันเกิดขึ้นในธรรมศาสตร์ เหตุการณ์มันเกิดขึ้น ก่อนหน้าพระรูปเสียอีก เพราะฉะนั้นการที่ผมไปหน้าพระรูปนั้นไม่ได้มีส่วน โยงใย ให้เขาฆ่ากันในธรรมศาสตร์ เขาบอกว่าไม่ชัดถ้าชัดก็คือบอกว่าจะต้องพูดว่า ผม นั้นแหละ ไปยืนอยู่ตรงนั้นเลย ชื่ออย่างนั้นอย่างนี้ นี่ก็คือเรื่องซึ่งผมเองไม่ทราบว่าจะทำอะไรให้ชัดกว่านี้ แต่คนที่เขาเป็นกลางเขาบอกว่าชัด ๑๐ กว่าเปอร์เซ็นต์ อันนี้เป็นผู้รู้ที่เขาไปฟังโดยที่เขาไม่ได้นัดแนะกับผม แต่เขาไปฟังที่สนามหลวง ผมว่าผมพูดชัดแล้วทุกชั้นตอนว่ามันเป็นอย่างไรมาอย่างไร อันนี้ไม่ตรงตามที่คนอื่น เขาฟังมาว่ามันน่าจะเป็นอย่างนั้น แล้วมันไม่เป็นเขาก็บอกไม่ชัดนี่เรื่องหนึ่ง อีก เรื่องหนึ่งสำหรับสันติอโศกนั้นใคร ๆ พยายามถามแล้ว พยายามจะให้ผมบอก ว่าผมไม่เกี่ยวข้อง ผมบอกว่าผมเกี่ยวข้อง ผมเกี่ยวข้องจริง ๆ เกี่ยวข้องมาตั้งแต่ต้น ผมโกหกไม่ได้หรือปล่อยให้เสียคะแนนเสียงแค่นั้นผมก็ยอมไม่ได้ ว่าผม เกี่ยวข้องและเกี่ยวข้องในลักษณะไหน เกี่ยวข้องในลักษณะผู้ปฏิบัติธรรม แต่ไม่ได้ เกี่ยวข้องในลักษณะที่เขาให้ร้ายป้ายสี คือเขาหาว่าผมใช้บารมีทางการเมืองไป ปกป้องสันติอโศก ผมก็ชี้ให้ฟังทำไมไม่ชัด ผมชี้ให้ฟังว่าผมปฏิบัติธรรมมาตั้งแต่ตอน

^{๑๑}สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 19 มิถุนายน 2536.

เป็นเลขาธิการ (เลขาธิการนายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์) ตอนเป็น
เลขาธิการทำงานอยู่ ผมก็กินมือเดียวและถือศีล 8 แล้ว แล้วผมก็ประกาศไปตั้งแต่
ตอนนั้นแล้วนะครับ หลังจากที่ผมลาออกเมื่อปี 2524 ซึ่งหาว่าผมใช้บารมีปกป้อง
ทางการเมือง อันนี้ผมพูดในหลายที่ในการปราศรัยบอกว่า ก็หลังจาก 2524 มา
จนกระทั่ง พฤศจิกายน 2528 ผมไม่ได้มีอำนาจอะไรทางการเมือง ก็เป็นทหาร
ติดต่อกับคนหนึ่ง ก็ถ้าผมใช้บารมีทางการเมืองจริงละก็ตอนนั้นก็จัดการสันติอโศก
แล้วสิ ทำไมไม่จัดการ นี่เขาก็บอกว่าไม่ชัดอีก แล้วทำอย่างไรมันถึงจะชัด ผม
อยากทราบว่าทำอย่างไรมันถึงจะชัด ผมก็บอกสันติอโศกผมไป ผมปฏิบัติธรรมแล้ว
ผมก็ปฏิบัติที่อื่นด้วย ผมยกตัวอย่างว่าอย่างวัดท่านอาจารย์พุทธทาสผมก็ไปก่อน
สันติอโศกด้วยซ้ำ แล้วกินเจผมปฏิบัติที่วัดท่านอาจารย์พุทธทาสโดยที่ท่านไม่ได้ชวน
แต่ท่านพระลูกศิษย์ท่านองค์หนึ่ง ท่านฉันเจแล้วผมคิดจะกินเจมานานแล้ว แต่ไม่รู้วิธี
ผมก็ไปถามท่าน

จากที่กล่าวมาแสดงให้เห็นว่า พลตรีจำลอง ศรีเมือง ต้องเสียเวลาไปกับการชี้แจง
กรณีสันติอโศกและกรณีเหตุการณ์ 6 ตุลาคม 2519 ไปอย่างมาก ซึ่งมีผลในทางลบต่อตัวของ
พลตรีจำลอง ศรีเมือง อย่างมาก แต่ถึงอย่างไรก็ตาม พลตรีจำลอง ศรีเมือง ก็สามารถชี้แจง
ข้อสงสัยปัญหาต่าง ๆ ได้คลี่คลายเบาบางลงไป

จากสองกรณีดังกล่าวข้างต้น นายสุเทพ อรรถากร รองหัวหน้าพรรคพลังธรรม สมาชิก
สภาผู้แทนราษฎรเขต 2 กรุงเทพมหานคร กล่าวว่า⁴⁰ "ที่จริงเหตุการณ์ 6 ตุลา รู้สึกจะพบ
น้อยมาก เท่าที่คุยกันนะอะ กระทบน้อยมาก มันกระทบหนักหนึ่งแล้วก็หายไป แล้วเรื่องความ
เกี่ยวพันกับสันติอโศกอันนี้ค่อนข้างจะรุนแรงมาก"

⁴⁰สัมภาษณ์ นายสุเทพ อรรถากร, 19 มิถุนายน 2536.

พลตรีจำลอง ศรีเมือง และพรรคพลังธรรมได้พยายามลบภาพของสันติอโศกมากขึ้น เพื่อขยายโอกาสทางการเมืองของพรรค ในประเด็นนี้ ผู้ปฏิบัติธรรมชาวสันติอโศก ท่านหนึ่งซึ่งเคยร่วมงานทางการเมืองกับพลตรีจำลอง ศรีเมืองมาตลอดได้กล่าวว่า⁴¹ "หลัง ๆ นี้ คุณจำลอง (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) เริ่มไปหาท่านพุทธทาส ท่านปัญญา (ปัญญานันทภิกขุ) ไปที่ที่อยู่หลายวัน พวกเราเริ่มรู้สึก อะไรกันเดี๋ยวนี้วัด (สันติอโศก) ก็ไม่ค่อยมา คงอยากลบภาพสันติอโศกออกมั้ง"

ประกอบกับการเข้ามามีบทบาทของนักวิชาการ นักธุรกิจ และนักการเมืองอาชีพทำให้ภาพพจน์ของกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม หรือ "สายวัด" ลดบทบาทในพรรคพลังธรรม ลงไปมาก ดังความรู้สึกของสายวัดผู้หนึ่งในพรรคพลังธรรมได้กล่าวว่า⁴²

มาระยะหลังนี้ มีหลายกลุ่ม หลายพวกเข้ามา บางคนนะ โดยเฉพาะพวกนักวิชาการ ผู้มีภูมิปัญญามองเราแปลก ๆ มองเราไม่สู้ดี เรารู้สึกนะ ทั้ง ๆ เราเริ่มถอย ไม่ค่อยมา น่าจะคิดถึงบุญคุณกันบ้าง เพราะแรก ๆ เราก็ช่วยไว้เยอะ

จากความรู้สึกในคำกล่าวข้างต้นนั้นสอดคล้องกับคำกล่าวของนายชัยวัฒน์ สุรวิชัย หัวหน้าสำนักนโยบายและแผนของพรรคพลังธรรม ผู้ซึ่งเป็นสายวัดผู้หนึ่ง ได้กล่าวว่า⁴³

พรรคพลังธรรมมีจุดกำเนิดมาจากกลุ่มรวมพลัง กลุ่มรวมพลังก็มีส่วนของกลุ่มผู้ปฏิบัติธรรม แบบพลตรีจำลอง ศรีเมือง แบบคุณไชยวัฒน์ สิ้นสุวงศ์ แต่ต่อมาพรรคพลังธรรมเปิดกว้างขึ้นมาก เพราะมันเป็นพรรคของกลุ่มเดียวหรือของ

⁴¹ สัมภาษณ์ นาย ค. (นามสมมุติ), 9 มิถุนายน 2536.

⁴² สัมภาษณ์ นาย ง. (นามสมมุติ), 16 มิถุนายน 2536.

⁴³ สัมภาษณ์ นายชัยวัฒน์ สุรวิชัย, 19 มิถุนายน 2536.

ท้องถิ่น จะไม่สามารถแก้ไขปัญหของประเทศไทยได้ ก็เปิดกว้างขึ้นและมีหลากหลาย
มีตำรวจ ทหาร นักธุรกิจ หมอ วิศวกร ครู มีคนจากหลายกลุ่มอาชีพ เข้ามา
ร่วมกันทำงาน

ความคิดเห็นดังกล่าวมีน้ำหนักมากยิ่งขึ้น เพราะนายอุดร ตันติสุนทร รองหัวหน้า
พรรคพลังธรรม และสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดตาก ได้กล่าวว่า⁴⁴

เราไม่ได้เน้นหนัก กลุ่มสันติอโศกมีจิตใจที่จะมาช่วยเราทางพรรคเห็นว่า
บุคคลเหล่านั้นก็เป็นผู้ศรัทธา เข้ามาด้วยแรงศรัทธา เขาอยากจะเป็นนักการเมืองดี
เมืองดีเป็นแบบฉบับเขาก็เข้ามาช่วย แต่ไม่ได้หมายความว่าเราจะเข้ามายึด
พรรค ยึดอำนาจ หรืออิทธิพลเหนือพรรค กลุ่มสันติอโศกเป็นกลุ่มหนึ่งในหลายกลุ่ม
ที่พรรคพลังธรรมเป็นตัวแทน

จากคำกล่าวข้างต้นแสดงให้เห็นว่าพรรคพลังธรรมโดยการนำของพลตรีจำลอง
ศรีเมือง พยายามจะลบภาพความผูกพันของ กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมสันติอโศก ในแง่ของการมีอิทธิพล
เหนือพรรคพลังธรรมให้เป็น "กลุ่มผลประโยชน์" กลุ่มหนึ่งในพรรคพลังธรรม ที่ทำหน้าที่รวบรวม
กลุ่มผลประโยชน์หลาย ๆ กลุ่มตามหน้าที่ของพรรคการเมือง แม้แต่กรรมการบริหารพรรคก็มี
กลุ่มผู้ปฏิบัติธรรมน้อยลง รวมทั้งการดึงเอาพันเอก ดร.ชินวุธ สุนทรสิมะ ผู้เคยร่วมงานกับ
มหาเถรสมาคมมาเป็นเลขาธิการพรรค ทำให้ภาพพจน์ของพรรคพลังธรรมคลายจากการโจมตี
เรื่องสันติอโศกลงไปได้มาก จนการเลือกตั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 7 มกราคม
2533 การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2536 การเลือกตั้งผู้ว่า
ราชการกรุงเทพมหานคร เมื่อวันที่ 19 เมษายน 2535 และการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน
ราษฎรเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 แทบจะไม่มีพรรคการเมืองใดโจมตีพรรคพลังธรรม ใน
ประเด็นเกี่ยวกับสันติอโศก ทำให้ไม่มี "ปัจจัยแทรกหรือสถานการณ์" เกี่ยวกับสันติอโศกเข้ามา
กระทบต่อภาวะผู้นำทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง

⁴⁴ สัมภาษณ์ นายอุดร ตันติสุนทร, 10 มิถุนายน 2536.

ในส่วนของภาวะผู้นำทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง นั้นเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งของพรรคพลังธรรมที่ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้งที่ นายสุทิน นพเกตุ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เขต 5 กรุงเทพมหานคร พรรคพลังธรรม อดีตอาจารย์มหาวิทยาลัย ผู้จบการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิตได้ให้สัมภาษณ์ว่า⁴⁵

การที่พรรคพลังธรรมมีพลตรีจำลอง ศรีเมืองนั้น ภาวะผู้นำทางการเมืองของท่านมีส่วนช่วยทำให้พรรคโดดเด่น ประกอบกับพรรคพลังธรรมยึดมั่นในอุดมการณ์ของความซื่อสัตย์ ทำงานด้วยความเสียสละ มุ่งการทำงานเป็นทีม เป็นส่วนที่ทำให้เรามีคะแนนมา

ในประเด็นเดียวกันนี้ นายธำรงค์ แสงสุริยจันทร์ ได้ให้สัมภาษณ์ว่า⁴⁶

ที่ได้คะแนนเสียงมาทุกวันนี้ก็เพราะท่าน(พลตรีจำลอง ศรีเมือง) ท่านดี เอารูปท่านไปโชว์ คนไม่รู้ว่าจากพรรคไหน พอเห็นรูปท่านก็รู้ว่าพรรคมหาจำลอง รูปท่าน ชื่อท่านเป็นหลักอยู่ ตรงนี้ต้องยอมรับว่า พรรคพลังธรรมยึดติดกับตัวบุคคลเป็นหลัก อันนี้สังเกตได้ว่า ทุกประเทศมีประธานาธิบดี มีนายกรัฐมนตรี สังเกตได้ง่าย ๆ ว่าประเทศที่มีประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี กษัตริย์ที่เข้มแข็ง เขาจะทำให้คนในชาติเจริญรุ่งเรืองไปด้วย ชาติไทยก็เหมือนกันหากศึกษาจากอดีต กษัตริย์พระองค์ใดที่เข้มแข็งท่านก็สร้างชาติบ้านเมืองเจริญจนได้รับการยกย่องให้เป็นมหาราช ประเทศอเมริกาประธานาธิบดีคนในเข้มแข็ง เขาก็พัฒนาชาติเขาได้ดี เพราะฉะนั้นจะบอกว่าไม่ยึดตัวบุคคลคงเป็นไปได้ยาก เพราะว่าเป็นเรื่องของสังคมที่จะต้องมียุี่นำ สำคัญที่ผู้นำ ถ้าหากผู้นำดีก็ทำให้กฎต่าง ๆ ที่ตั้งขึ้นมาขึ้นคนจะสามารถดำเนินการตามกฎที่ตีนั้นได้ ถ้าผู้นำอ่อนแอเหมือนไทยที่ถูกษมาตีแตก

⁴⁵สัมภาษณ์ นายสุทิน นพเกตุ, 10 มิถุนายน 2536.

⁴⁶สัมภาษณ์ นายธำรงค์ แสงสุริยจันทร์, 12 พฤษภาคม 2536.

เมื่อไทยอ่อนแอก็เป็นอย่างนี้ทุกครั้ง พลังธรรมก็เหมือนกัน ถ้าบอกว่าไม่ยึดผู้นำคงเป็นไปได้อยาก ถ้าตราบโศกที่พลตรีจำลอง ศรีเมืองเป็นผู้นำ กำลังทัพก็จะเข้มแข็ง เพราะคนศรัทธาท่าน เวลาท่านพูดท่านมีหลักเกณฑ์ ท่านมักจะแปลกจากคนอื่นนอกจาก กำลังใจจะเข้มแข็งแล้วกำลังกายก็ยังเข้มแข็งด้วยในขณะที่อายุเท่า ๆ กัน ท่านสามารถนำคนอื่นวิ่งได้ วิ่งได้เก่งกว่าคนในอายุเท่า ๆ กัน หรือเก่งกว่าคนที่อายุน้อยกว่า เป็นบุรุษเหล็กจริง ๆ เวลาหาเสียงตั้งแต่เช้าจนถึง 3-4 ทุ่ม ขณะที่คนอื่นไปได้ไม่กี่ชั่วโมงก็หมดแรงยอมแพ้ ท่านไปได้เกือบทั้งวัน และทุกวัน ท่านเข้มแข็งผิดมนุษย์จริง ๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ตัวนี้ทำให้คนศรัทธาและรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็ง แต่ตราบโศกที่ผู้นำในพรรคเป็นคนที่ไม่เข้มแข็งก็จะทำให้ระบบพรรคอ่อนแอไปด้วย ก็เหมือนกับประเทศหรือบริษัททั่ว ๆ ไปก็ต้องมีผู้นำที่เข้มแข็งก่อน จะบอกว่าจะยึดแต่หลักการอย่างเดียวคงเป็นไปได้อยาก โดยสังขารแล้วจะต้องมีผู้นำที่ดีก่อน ผู้นำที่เข้มแข็งก็จะมาช่วยให้คนทำงานแล้วร่างหลักการขึ้นมา โดยผู้นำทำก่อนแล้วให้คนทั่วไปทำตาม ถ้าตราบโศกที่ผู้นำทำไม่ได้ตามหลักการที่วางเอาไว้ คนก็ไม่อยากที่จะทำเมื่อผู้นำยังทำไม่ได้เลย คนก็ไม่รู้ว่าจะทำตามไปทำไม สุดท้ายหลักการก็เจ๊ง คนก็เลิกกัน พรรคหรือคนกลุ่มนั้นก็เลิกและสลายตัวไปในที่สุด พลังธรรมก็จะ เป็นไปตามลักษณะนั้นเช่นกัน

จากคำให้สัมภาษณ์ของนายสุทิน นนเกตุ และ นายธำรง แสงสุริยจันทร์ นั้น สอดคล้องกับความคิดเห็นของพลอากาศเอกอรุณ พร้อมเทพ อดีตรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด ปัจจุบันเป็นประธานที่ปรึกษาผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร ซึ่งกล่าวไว้ว่า⁴⁷

สิ่งหนึ่งในวัฒนธรรมไทย ที่เห็นได้ชัดคือค่อนข้างยึดถือตัวบุคคล เพราะฉะนั้นในแง่ตัวบุคคลคุณจำลอง (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) ก็มีความโดดเด่นในความสะอาดและความบริสุทธิ์ ความจริงจังตั้งใจจริงที่จะเอาการเอางาน ก็เป็นลักษณะเด่น

⁴⁷ สัมภาษณ์ พลอากาศเอกอรุณ พร้อมเทพ, 11 มิถุนายน 2536.

อันหนึ่ง ถ้าเรามองในแง่หลักการจะเห็นว่า พรรคหลังธรรมเป็นพรรคที่ทวนกระแสของสังคม เราจะสังเกตเห็นว่า พรรคการเมืองอื่น ๆ นั้น เขาเน้นการใช้เงินทั้งแง่โฆษณาหาเสียง และการใช้เงินซื้อคะแนนเสียง รวมทั้งใช้เงินให้บริการสาธารณะต่าง ๆ สร้างชื่อเสียง แต่พรรคหลังธรรมมีข้อจำกัดคือมีสัญญาประชาคมที่สำคัญ พรรคหลังธรรมถือว่านักการเมืองของพรรคต้องทำงานด้วยความมีคุณธรรม ต้องทำงานให้กับประชาชน และเข้าถึงประชาชนจริง ๆ โดยไม่มีเรื่องอามิสสินจ้างและใช้ผลงานเป็นเครื่องต่อรอง อันนี้เป็นการทวนกระแสพรรคอื่น

แสดงให้เห็นว่าภาวะผู้นำทางการเมืองของพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นสิ่งที่เรียกคะแนนจากประชาชน ประกอบกับชูประเด็นเรื่องคุณธรรมทางการเมืองโดยอาศัยแนวทางการปฏิบัติตามสัญญาประชาคม* ของพรรคเป็นแนวทางปฏิบัติ ทำให้พรรคหลังธรรมมีแนวทางการดำเนินกิจกรรมทางการเมืองแตกต่างจากพรรคการเมืองอื่น ๆ จนพลอากาศเอกอรุณ พร้อมเทพ เรียกว่าเป็นการ "ทวนกระแส" ทางการเมือง นอกจากนี้นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ นายแพทย์รางวัลแมกไซไซ ยังได้เพิ่มน้ำหนักให้คำกล่าวของพลอากาศเอกอรุณ พร้อมเทพ และนายสุทิน นนเกตุ มีความหนักแน่นยิ่งขึ้น โดยที่นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ ได้กล่าวว่า^{๔๐}

ความซื่อสัตย์ใคร ๆ ก็พูดได้ แต่การประพฤติปฏิบัติที่พิสูจน์ได้กาลเวลา คุณจำลอง (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) สามารถทำให้คนพิสูจน์ได้ว่าไม่คดโกง ทั้งต่อหน้าและลับหลัง เพราะฉะนั้นก็เชื่อว่า เมื่อมาเป็นพรรค ซึ่งนำโดยคุณจำลอง

* สัญญาประชาคมของพรรคหลังธรรมได้แก่

1. หวังและรับเฉพาะสิ่งที่พึงได้โดยชอบธรรมเท่านั้น
2. ไม่ซื้อเสียง ไม่แจกข้าวของเพื่อแลกกับคะแนนเสียง
3. ไม่หวังและไม่แย่งกันเป็นใหญ่
4. ไม่ไปปิดมดเท็จ จ้วงจาบหยาบช้ำ ให้ร้ายป้ายสี

^{๔๐} สัมภาษณ์ นายกระแส ชนะวงศ์, 10 มิถุนายน 2536.

ศรีเมือง ก็ทำให้คนเชื่อว่า พรรคนี้จะซื่อสัตย์สุจริต หรืออย่างน้อยที่สุด ก็เชื่อว่า คุณจำลองต้องสามารถควบคุมเรื่องความซื่อสัตย์สุจริต นอกจากนี้ความซึ้งที่ไปถึงประชาชน คนยากคนจน คุณจำลองก็ทุ่มเทให้ ลักษณะอย่างนั้นจึงเกิดความศรัทธา ซึ้งชม นอกจากนี้ในเรื่องศีลธรรม ความสมณะ มักน้อย ก็ทำให้เพิ่มความเชื่อถือมากขึ้น เป็นเชื่อถือได้ ท่านไม่มีลูก และมีภรรยาที่มีศีลธรรมที่มีการประพฤติปฏิบัติ มีคุณธรรมทางศาสนาก็ยิ่งเพิ่มค่าเพิ่มความหมาย ที่ท่าน (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) พูดมากขึ้น ที่ผ่านมาก็บอกว่าพรรคสังคมนิยม เป็นภาพของคุณจำลองค่อนข้างมาก แม้ว่าพวกเขาจะมีคนดี ๆ อยู่จำนวนมากพอสมควรในพรรคสังคมนิยม แต่คนเหล่านี้ ยังไม่ได้แสดงศักยภาพเท่าที่ควร และคนอื่นก็ยังไม่ค่อยได้เห็นเพราะคุณจำลองได้ ทำมากจนคนเห็นแต่คุณจำลองต้องยอมรับว่าพรรค (พรรคสังคมนิยม) เจริญเติบโต ก้าวหน้ามาจนทุกวันนี้และประสบความสำเร็จที่ผ่านมามากต้องให้เครดิตแก่คุณจำลอง

ในส่วนของคุณจำลองของพรรคที่ดำเนินการทางการเมืองนั้น นายแพทย์กระแส ชนะวงศ์ ได้กล่าวว่า⁴⁹ "คนของพรรคสังคมนิยมถ่ายแบบจาก คุณจำลอง (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) แม้มีลูกมีภรรยา กินข้าววันละหลายมื้อแต่ก็มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความรู้ความสามารถ มีคุณธรรม ประชาชนก็ยอมรับ ซึ้งชม ศรัทธา"

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นว่าภาวะผู้นำของคุณจำลอง ศรีเมือง มีผลกระทบต่อ การดำเนินงานทางการเมืองของพรรคสังคมนิยมมาก คุณลักษณะทางการเมืองของคุณจำลอง ศรีเมือง กลายมาเป็นคุณลักษณะของพรรคสังคมนิยม ทำให้พรรคสังคมนิยมมีภาพลักษณ์ของพรรค การเมืองที่มีคุณธรรม ซื่อสัตย์ เสียสละ ประชาชนเชื่อถือพรรคสังคมนิยมเพราะสิ่งเหล่านี้และ ยังมีพลตรีจำลอง ศรีเมือง เป็นผู้คอยดูแลอยู่ การประพฤติปฏิบัติ ผู้ดำเนินกิจกรรมทางการเมือง และพรรคให้เป็นไปตามแนวทางที่พรรคตั้ง ในด้านบุคลากรของพรรคสังคมนิยม

⁴⁹ สัมภาษณ์ นายกระแส ชนะวงศ์, 10 มิถุนายน 2536.

พลตรีจำลอง ศรีเมืองมั่นใจในการประนุกติปฏิบัติตนว่าสอดคล้องกับสัญญาประชาคมของพรรค
พลังธรรม พลตรีจำลอง ศรีเมือง จึงกล่าวว่า⁵⁰

แน่นอนเพราะทุกครั้งที่มีการประชุมปรึกษาหารือเราจะเห็นว่าเรานั้นมีเป้าหมาย
อย่างไร เรามีสัญญากับประชาชนไว้อย่างไร พรรคพลังธรรมจะดำเนินงานทาง
การเมืองต่อไปได้โดยยึดมั่นรักษา ปฏิบัติตามสัญญาประชาคม 4 ข้อ ซึ่งทุกคนเข้าใจดี
และได้มีการกลั่นกรองกันมาหลายครั้งแล้วก่อนจะมาสู่พรรคพลังธรรม เมื่อ
มาถึงพรรคพลังธรรมแล้วจะต้องอย่างนี้ แต่ความจริงก็มีอยู่ว่าเราไม่สามารถทำ
ให้หลาย ๆ คนมาเหมือนกับใครคนใดคนหนึ่ง ก็คงมีการแตกต่างกันไป แต่ใน
เกณฑ์เฉลี่ยแล้ว จะต้องอยู่ในเกณฑ์ที่สังคมยอมรับ ค่อนข้างจะเคร่งครัดในสัญญา
ประชาคม 4 ข้อ

จากคำกล่าวของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ข้างต้นแสดงให้เห็นว่าผู้ที่จะปฏิบัติงานทาง
การเมืองของพรรคพลังธรรมจะได้รับการเน้นย้ำอยู่เสมอถึงแนวทางในการดำเนินกิจกรรมทาง
การเมือง ทั้งนี้โดยมีสัญญาประชาคม 4 ข้อของพรรคพลังธรรมเป็นแนวทาง ซึ่งพลตรีจำลอง
ศรีเมือง มั่นใจว่าโดยเฉลี่ยแล้วเป็นไปตามแนวทางทั่วไปไว้

บทบาทความเป็นผู้นำของพลตรีจำลอง ศรีเมือง ไม่ได้ผ่านเฉพาะในนามของพรรค
พลังธรรมเท่านั้น กรณีเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ เป็นเหตุการณ์ที่แสดงออกถึงภาวะนำของพลตรีจำลอง
ศรีเมือง ได้อย่างชัดเจน กรณีความรุนแรงทางการเมือง ในเดือนพฤษภาคม 2535 นั้น มี
ต้นเหตุมาจากการปฏิวัติเมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 โดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อย
แห่งชาติ ซึ่งนำโดย พลเอกสุนทร คงสมพงษ์ ผู้บัญชาการทหารสูงสุด และผู้นำทางทหาร ทั้ง
3 เหล่าทัพ ประกอบไปด้วย พลเอกสุจินดา คราประยูร ผู้บัญชาการทหารบก, พลอากาศเอก
เกษตร โจรเจนเิล ผู้บัญชาการทหารอากาศ, พลเรือเอกประพัฒน์ ฤกษ์จันทร ได้ทำการปฏิวัติ

⁵⁰สัมภาษณ์ พลตรีจำลอง ศรีเมือง, 19 มิถุนายน 2536.

ยึดอำนาจจากรัฐบาลพลเอกชาติชาย ชุณหะวัณ ในขณะที่กำลังนำ พลเอกอาทิตย์ กำลังเอก ไปเข้าเฝ้าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อถวายสัตย์ปฏิญาณ เข้าดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม โดยอ้างเหตุผลของการปฏิวัติว่า รัฐบาลในขณะนั้นมีพฤติการณ์ฉ้อราษฎร์บังหลวง ใช้อำนาจกดขี่ข้าราชการประจำ พยายามที่จะทำลายสถาบันทางทหาร และการบิดเบือนคดีล้มล้างสถาบันพระมหากษัตริย์^{๕๑}

พร้อมกันนั้น คณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ ก็ได้จัดตั้งสภานิติบัญญัติทำการร่างรัฐธรรมนูญ ฉบับพ.ศ. 2534 ซึ่งได้นำขึ้นทูลเกล้าฯ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธย ในวันที่ 9 ธันวาคม 2534

ซึ่งรัฐธรรมนูญฉบับดังกล่าวนี้เอง ถูกมองว่าเป็นการจัดทำขึ้นเพื่อสืบทอดอำนาจของคณะร.ส.ช. เพราะเนื้อหาของรัฐธรรมนูญขัดต่อพื้นฐานการปกครองระบอบประชาธิปไตยหลายประการ อาทิเช่น นายกรัฐมนตรีมาจากคนนอกสภาได้ จำนวนวุฒิสมาชิกและอำนาจของวุฒิสภา ประธานวุฒิสภาเป็นประธานรัฐสภา ฯลฯ^{๕๒}

ภายหลังรัฐบาลรักษาการโดย นายอานันท์ ปันยารชุน ได้บริหารประเทศมาระยะหนึ่งแล้ว ก็ได้ประกาศให้มีการเลือกตั้งในวันที่ 22 มีนาคม 2535 โดยปรากฏผลการเลือกตั้งดังนี้

^{๕๑} หนังสือสารคดี, ฉบับที่ ๘๘ ปีที่ ๘ (เดือนมิถุนายน 2535) : 80

^{๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

ตารางที่ 3.1 แสดงผลการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 22 มีนาคม 2535

ชื่อพรรค	จำนวน ส.ส. (คน)
1. พรรคสามัคคีธรรม	79
2. พรรคชาติไทย	74
3. พรรคความหวังใหม่	72
4. พรรคประชาธิปัตย์	44
5. พรรคนั่งธรรม	41
6. พรรคกิจสังคม	31
7. พรรคประชากรไทย	7
8. พรรคเอกภาพ	6
9. พรรคราษฎร	4
10. พรรคปวงชนชาวไทย	1
11. พรรคมวลชน	1

ที่มา : กองการเลือกตั้ง กรมการปกครอง

เมื่อผลการเลือกตั้งปรากฏได้การดำเนินการจัดตั้งรัฐบาล โดยเสนอชื่อ นายณรงค์ วงศ์วรรณ ในฐานะหัวหน้าพรรคสามัคคีธรรม ที่ได้จำนวน ส.ส. มากที่สุด ร่วมกับพรรคชาติไทย พรรคกิจสังคม พรรคประชากรไทย และพรรคราษฎร รวมจำนวนเสียงสนับสนุน 195 เสียง ต่อมาได้เกิดปัญหากรณี โฆษกกระทรวงต่างประเทศสหรัฐอเมริกา นางมาร์กาเร็ต แท็ตไวเลอร์ ได้ออกมาแถลงข่าวว่า นายณรงค์ วงศ์วรรณ เป็นบุคคลต้องห้าม ไม่สามารถขอวีซ่าเดินทาง เข้าสหรัฐอเมริกาได้ ทำให้ชื่อของพลเอกสุจินดา คราประยูร จึงถูกนำเข้ามาแทนที่ในเวลาอันรวดเร็ว^{๕๑}

^{๕๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า 86.

ในวันที่ 7 เมษายน 2536 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้ พลเอกสุจินดา คราประยูร ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี คนที่ 19 ของประเทศไทย ในขณะที่กระแสการคัดค้านต่อตำแหน่งจากกลุ่มพลังมวลชนต่าง ๆ ได้เริ่มรวมตัวและออกมาแสดงประชามติให้พลเอกสุจินดา ลาออกจากตำแหน่ง โดยจุดยืนของการคัดค้านอยู่บนหลักการสำคัญ 2 ประการ คือ^{๕๔}

1. คัดค้านการสืบทอดอำนาจของเผด็จการ รสช.
2. คัดค้านรัฐธรรมนูญที่ไม่เป็นประชาธิปไตย

นอกจากนี้ยังมีเหตุผลคัดค้านเรื่องความชอบธรรมของตัวบุคคลที่ร่วมรัฐบาล เช่น พลเอกสุจินดา ไม่รักษาคำพูดเนื่องจากเคยสัญญาว่าจะไม่รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรี นอกจากนี้รัฐมนตรีหลายคนในคณะรัฐบาลเคยถูกคณะกรรมการตรวจสอบทรัพย์สิน ซึ่งตั้งโดยคณะ รสช. สั่งยึดทรัพย์ จึงเป็นการสมยอมซึ่งกันและกัน

กระแสการคัดค้านรัฐบาลจัดตั้งกล่าวได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้นเรื่อย ๆ มีการชุมนุมของประชาชนทั้งในบริเวณ หน้ารัฐสภา, ลานพระบรมรูปทรงม้า, อนุสาวรีย์ประชาธิปไตย และท้องสนามหลวง ตลอดจนมีการจัดอภิปรายโดยกลุ่มนิสิตนักศึกษาและนักวิชาการ ตามสถานที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะบริเวณหน้ารัฐสภา ร.ต.ฉลาด วรฉัตร อดีต ส.ส. ได้เริ่มอดข้าวประท้วง นายกรัฐมนตรี ในขณะที่พรรคร่วมฝ่ายค้านได้ร่วมกับองค์กรเอกชนต่าง ๆ จัดชุมนุมใหญ่ คัดค้าน พลเอกสุจินดา ในวันที่ 4 พฤษภาคม ที่ท้องสนามหลวง มีประชาชนเข้าร่วมนับแสนคน และในวันเดียวกันนี้เอง พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้ขึ้นเวทีประกาศอดข้าว จนกว่าพลเอกสุจินดา จะยอมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตามกระแสการคัดค้านดังกล่าว ไม่สามารถกดดันให้พลเอกสุจินดา ยอมลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรีได้ อีกทั้งยังแถลงนโยบาย ให้เหตุผลพาดพิงถึงพลเอกชวลิต ยงใจยุทธ ว่าเลื่อมใสในระบอบประชาธิปไตยแบบสภาเปรซิเดียม รวมทั้งกลุ่มที่เคลื่อนไหวอยู่

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า 87.

นอกจากว่าต้องการเปลี่ยนแปลงการปกครอง และพาดพิงถึงพลตรีจำลอง ว่ามีความต้องการก่อตั้งศาสนาใหม่

ในขณะเดียวกัน สถานการณ์นอกสภา กลุ่มผู้คัดค้านเริ่มทวีจำนวนมากขึ้น และเริ่มขยายตัวออกไปเป็นวงกว้าง ส่งผลให้กองอำนาจการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในประเทศ ได้ออกประกาศฉบับที่ 1 ให้ประชาชนยุติการชุมนุม แต่ไม่เป็นผล เพราะแนวร่วมของกลุ่มผู้คัดค้านกลับยิ่งเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ในส่วนของพรรคการเมือง นักวิชาการ ก็ได้พยายามหาทางออกด้วยการขอแก้ไขรัฐธรรมนูญ และมีมติว่า 9 พรรคการเมืองเห็นชอบแก้ไขรัฐธรรมนูญ 4 ประเด็น โดยจะยื่นวาระให้ประธานรัฐสภาในวันที่ 15 พฤษภาคม 2535 กลุ่มผู้ชุมนุม จึงได้สลายตัวเป็นการชั่วคราว เพื่อรอฟังคำตอบโดยจะนัดชุมนุมใหม่ในวันที่ 17 พฤษภาคม 2535

หลังจากการยุติการชุมนุมของประชาชนแล้ว 5 พรรคร่วมรัฐบาลในขณะนั้น มีท่าทีที่เปลี่ยนไป พยายามที่จะถ่วงเวลาในการแก้ไขรัฐธรรมนูญออกไปอีก ส่งผลให้การชุมนุมเพื่อฟังคำตอบของรัฐบาลในวันที่ 17 พฤษภาคม 2535 มีประชาชนเข้าร่วมมากมายนับแสน ๆ คน และเป็นจุดเริ่มของความขัดแย้งที่นำไปสู่การใช้กำลังเข้าปราบปรามประชาชนที่ชุมนุมต่อต้านของรัฐบาล

สถานการณ์ในการชุมนุมต่อต้านนายก ฯ มาจากคนกลางได้ทวีความเข้มข้นมากขึ้นในทุก ๆ พื้นที่ โดยเฉพาะจุดใหญ่บริเวณท้องสนามหลวง มีนักการเมือง นักวิชาการ ตลอดจนผู้นำ นิสิตนักศึกษาและกลุ่มพลังประชาชนไทย ต่างขึ้นเวทีปราศรัยเรียกร้องให้พลเอกสุจินดา ลาออก ในขณะเดียวกันประชาชนที่เข้าร่วมชุมนุมก็เริ่มทวีจำนวนมากยิ่งขึ้น ประมาณว่ามีผู้ร่วมชุมนุมเกือบ 5 แสนคน สถานการณ์ในขณะนั้น พลตรีจำลอง ศรีเมือง มีบทบาทในการนำกลุ่มผู้ชุมนุมสูงมาก ทั้งการขึ้นเวทีปราศรัย การควบคุมและกำหนดทิศทาง การเรียกร้องพลเอกสุจินดาให้ลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี

อย่างไรก็ตาม ทางฝ่ายรัฐบาลเองก็มั่นใจว่าจะสามารถควบคุมสถานการณ์การชุมนุมประท้วงให้สลายตัวได้ เมื่อกลุ่มผู้ชุมนุมได้เคลื่อนตัวเพื่อไปชุมนุมยังหน้ารัฐสภา ด้วยความสงบ

เรียบร้อย ในขณะที่กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจทหาร ได้ตรึงกำลังสกัดกั้นกลุ่มประชาชนอยู่บริเวณ สะพานผ่านฟ้า ทำให้ขบวนผู้ชุมนุมไม่สามารถเคลื่อนตัวต่อไปได้ พลตรีจำลอง ศรีเมือง ซึ่งเพิ่ง เคลื่อนขบวนมาถึงสะพานผ่านฟ้าได้ขอร้องให้ประชาชนอยู่ในความสงบ และนั่งลงต่อสู้โดยสันติวิธี และขอให้ประชาชนที่อยู่ด้านหน้าถอยกลับมายังที่เดิม เพราะต้องระงับมือที่สามที่จะเข้ามาสร้าง สถานการณ์ในการปราบปรามประชาชน ได้มีการพยายามเผาสถานีตำรวจนางเลิ้ง รวมถึงรถยนต์ ของราชการ ซึ่งตลอดเวลาที่มีความวุ่นวายบนถนนราชดำเนินนอก แต่ประชาชนนับแสนตั้งแต่ สะพานผ่านฟ้าถึงสี่แยกคอกวัว ซึ่งพลตรีจำลอง คุมสถานการณ์ไว้ได้ก็ยังคงนั่งชุมนุมอย่างสงบด้วย สันติวิธี

ในขณะที่เดียวกันรัฐบาลได้ประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครและ ปริมณฑล ห้ามประชาชนชุมนุมเกิน 10 คน พร้อมทั้งใช้กำลังทหารตำรวจ พร้อมอาวุธครบมือ เข้าปราบปรามกลุ่มผู้ชุมนุมประท้วง และเข้าจับกุมพลตรีจำลอง ซึ่งผู้อยู่ในเหตุการณ์ผู้หนึ่ง กล่าวไว้^{๕๕}

ขณะที่ทหารใช้กำลังเข้าสลายผู้ชุมนุม ทหารนอกจากจะยิงปืนขึ้นฟ้าแล้ว ยังยิง กราดใส่ผู้ชุมนุม ในขณะที่กำลังบางส่วนใช้กระบองเข้าทุบตีผู้ชุมนุมที่นอนหมอบอยู่ กับพื้นอย่างไม่มียั้งมือ พลตรีจำลองพยายามเปล่งเสียงอย่าทำร้ายประชาชน จับผม ไปคนเดียว พร้อมชูมือแสดงตัวขณะที่หมอบราบอยู่กับฝูงชน สารวัตรทหารสองนาย ตรงเข้าไปจับกุมใส่กุญแจมือแล้วนำตัวขึ้นรถออกไปจากที่ชุมนุม

พลตรีจำลอง ศรีเมือง ได้บันทึกในหนังสือร่วมกันสู้ถึงเหตุการณ์ในขณะนั้นว่า^{๕๖}

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า 125.

^{๕๖} จำลอง ศรีเมือง, ร่วมกันสู้ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ธีระการพิมพ์, 2535), หน้า 21.

ตอนที่เสียงปืนสงบ และผมลุกขึ้นนั่งชูมือขึ้นนั้น เป็นนาฬิกาของการเสียง ขณะที่ทหารจ้องปืนอยู่นั้น อาจจะลั่นไกยิงผมก็ได้ เพราะไม่หมอบอยู่กับที่ ลุกขึ้นมารับกระสุนปืนเอง ผมเสียงเพราะอย่างไรเสียงก็ขึ้นอยู่กับผู้มีอำนาจ จะสั่งให้ฆ่าก็ได้ จับก็ได้

และอีกตอนหนึ่งกล่าวว่า

ผมึกในใจว่า ตายเป็นตาย การตายเพื่อทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม ดีกว่ามีชีวิตอยู่เพื่อผลประโยชน์ของตัวเองและพวกพ้อง นึกถึงตอนถูกยิงกราด 5 ครั้ง นึกถึงตอนถูกจับ นึกเมื่อใดก็ภูมิใจเมื่อนั้น ภูมิใจว่า ผมมีส่วนช่วยหยุดยั้งการสืบทอดอำนาจเผด็จการด้วยเหมือนกัน ภูมิใจที่มีโอกาสได้ร่วมชุมนุมกับคนดี ๆ หลายแสนคน ภูมิใจที่ได้ร่วมกันสู้

อย่างไรก็ตามแม้พลตรีจำลอง ศรีเมือง จะถูกควบคุมตัวโดยฝ่ายรัฐบาล แต่สถานการณ์ความขัดแย้งกลับทวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น กลุ่มผู้ชุมนุมที่ถูกสลายในตอนกลางวัน เริ่มรวมตัวกันได้อีกครั้งที่บริเวณหน้ากรมประชาสัมพันธ์ ในขณะที่ทหารเริ่มใช้อาวุธเข้าสลายฝูงชนอีกครั้งหนึ่ง ทำให้มีผู้เสียชีวิตและบาดเจ็บเพิ่มมากขึ้น สภาพความสับสนวุ่นวายความอัดอั้น โกรธแค้นของประชาชน ที่ถูกใช้กำลังเข้าปราบปรามโดยกลุ่มทหาร สถานการณ์ในขณะนั้น เลวร้ายจนไม่สามารถควบคุมไว้ได้ รถยนต์, อาคารกรมประชาสัมพันธ์และกรมสรรพากรถูกจุดไฟเผา สถานการณ์จลาจลเริ่มกระจายออกไปในพื้นที่ต่าง ๆ ทั่วกรุงเทพฯ โดยมีกลุ่มรถจักรยานยนต์หลายร้อยคันที่เข้ามาต่อสู้อัดดันฝ่ายรัฐบาล และพลิกสถานการณ์ให้เห็นว่าการปิดล้อมสลายกลุ่มผู้ชุมนุมที่กรมประชาสัมพันธ์ไม่อาจหยุดยั้งการต่อสู้ของประชาชนได้เลย ถึงแม้ว่าฝ่ายทหารจะสามารถควบคุมสลายกลุ่มประชาชนและจับกุมประชาชนที่อยู่บริเวณกรมประชาสัมพันธ์เอาไว้ แต่ประชาชนที่ต่อต้านรัฐบาลพลเอกสุจินดา ก็ได้ไปรวมตัวกันอีกครั้งที่บริเวณลาน สวป. มหาวิทยาลัยรามคำแหง จวบจนเวลา 23.30 น. ของวันที่ 20 พฤษภาคม 2535 โทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจและสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย ได้ถ่ายทอดพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้พลเอกสุจินดา และพลตรีจำลอง เข้าเฝ้าใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทรงมีพระราชดำรัสเตือนสติทั้งสอง

ฝ่าย ทรงชี้ให้เห็นถึงผลกระทบที่มีต่อประเทศชาติ ขอให้บุคคลทั้งสองเป็นตัวแทนฝ่ายต่าง ๆ
หันหน้าเข้าหากัน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหา ให้ประเทศชาติกลับคืนดีขึ้นมา

ด้วยพระบารมีปกเกล้าปกกระหม่อมของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทำให้สถานการณ์
ความขัดแย้งรุนแรงได้ยุติลง กลุ่มผู้ชุมนุมได้ตัดสินใจสลายการชุมนุม ในขณะที่พลเอกสุจินดา
ประกาศลาออกจากตำแหน่งนายกรัฐมนตรี เวลา 14.00 น. ของวันที่ 24 พฤษภาคม 2535
ภายหลังได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าให้นายอานันท์ ปันยารชุน ดำรงตำแหน่งนายก
รัฐมนตรีรักษาการ เพื่อยุบสภาและจัดการเลือกตั้งอีกครั้งในวันที่ 13 กันยายน 2535

บรรยากาศการหาเสียงเลือกตั้งในครั้งนี้ พลตรีจำลองถูกพรรคคู่แข่งต่างโจมตี
โดยกล่าวหาว่าพลตรีจำลองพาคนไปตาย ดังจะเห็นได้จากแผ่นป้ายหาเสียง และการกล่าว
ปราศรัยให้สัมภาษณ์ของบุคคลในพรรคต่าง ๆ ซึ่งต่างช่วงชิงเอาเหตุการณ์พฤษภาทมิฬมาเป็น
เครื่องมือทำลายพลตรีจำลอง อาทิเช่น ข้อความที่แต่งโดยนายสมীর สุนทรเวช หัวหน้าพรรค
ประชากรไทย ซึ่งกล่าวถึงพลตรีจำลองว่า

ถ้าการเมืองบ้านเราจะเข้ายุค
ที่คนปลุกมีอบพาไปอาสัญ
เป็นหัวหน้าจลาจลคนสำคัญ
เขายกกันว่าประเสริฐเลิศกว่าใคร

แม้แต่นายสุทัศน์ เงินหมื่น รองหัวหน้าพรรคประชาธิปัตย์ ยังเสนอความคิดเห็น
ติกระทบพลตรีจำลอง ศรีเมือง และพรรคคนล้มกรรมในเนื้อหาเช่นเดียวกับที่นายสมীর สุนทรเวช
และพรรคประชากรไทยได้กระทำ โดยนายสุทัศน์ เงินหมื่น ได้กล่าวว่า⁵⁷

⁵⁷ หนังสือพิมพ์มติชน (วันพฤหัสบดีที่ 23 กรกฎาคม 2535), หน้า 3.

ขณะออกไปพบประชาชนในเขตเลือกตั้งมักจะได้รับคำถามเสมอว่า กรณีพฤษภาวิปโยคมีคนตายมาก มีหัวหน้าพรรคการเมืองบางพรรคพาคนไปตายนั้นผมไม่ทราบจริง ๆ ขอให้สอบถามเอาจากหัวหน้าพรรคหรือสมาชิกพรรคนั้นเอาเอง เพราะพรรคประชาธิปไตยมีจุดยืนอยู่ที่ให้เล่นการเมืองในสภาแต่ไม่มีใครฟัง

พรรคพลังธรรมเองก็ตระหนักในข้อ โจมตีนี้อยู่เหมือนกัน จะเห็นได้จากเอกสาร "10 คำถามเกี่ยวกับพลตรีจำลอง ศรีเมือง และเหตุการณ์พฤษภาวิปโยค" คำถามที่ 8 ข้อ จ. ของหน้า 15 ได้อธิบายความสงสัยในประเด็นนี้ไว้ด้วยดังนี้ การที่นักการเมืองบางคนจากพรรคการเมืองบางพรรค ฉกฉวยโอกาสหาเสียงด้วยการกล่าวหา พลตรีจำลอง ศรีเมือง ว่าเป็นตัวการที่พาประชาชนไปตาย จึงเป็นข้อกล่าวหาที่ไม่เป็นธรรม หากนักการเมืองผู้นั้นอยู่ในพรรคร่วมรัฐบาลก็ควรจะถูกตำหนิยิ่งกว่า เพราะการกลับคำพูดของ 5 พรรคร่วมรัฐบาล หรือที่สื่อมวลชนตั้งฉายาว่า "5 พรรคมาร" โดยตะถ่วงไม่ยอมเร่งแก้ไขรัฐธรรมนูญดังที่ประกาศในตอนแรก คือสาเหตุสำคัญที่นำไปสู่การชุมนุมของประชาชนอย่างเนืองแน่นในคืนวันที่ 17 พฤษภาคม 2535 หรือหากนักการเมืองผู้นั้นอยู่ในพรรคฝ่ายค้าน ก็ยิ่งไม่สมควรจะแสดงความไร้จริยธรรมทางการเมือง ด้วยการฉกฉวยโอกาสหาเสียงโดยการกล่าวหาบุคคลที่เสี่ยงเอาชีวิตของตัวเองเป็นเดิมพันเพื่อ โคนล้มเผด็จการรุ่นสุดท้ายจนประสบผลสำเร็จ ทำให้พรรคการเมืองฝ่ายค้านของตนมีโอกาสเชิดหน้าชูตาขึ้น ทั้งที่ไม่ได้เสี่ยงหรือออกเรี่ยวแรงในการต่อสู้แต่อย่างใด ทำไมในเวลาที่ประชาชนเสี่ยงชีวิตเข้าต่อสู้เพื่อขับไล่เผด็จการตนจึงหลบลิ้นหน้าเอาตัวรอดไปอยู่เคียงข้างประชาชน แต่เมื่อต่อสู้จนประสบผลสำเร็จก็ออกมา เสนอหน้าทวงบุญคุณและเอาความดีความชอบจากประชาชน พฤติกรรมของนักการเมืองที่คอยแต่ฉกฉวยโอกาสแทงคนอื่นข้างหลัง และต่อสู้อย่างฉาบฉวยเพียงด้วยเล่ห์ลิ้นคารมเพื่อการหาเสียงให้กับตนเองเช่นนี้ เป็นการกระทำที่น่าละอายและน่าตำหนิ ซึ่งนายจรัส นัวช่วย รองเลขาธิการพรรคพลังธรรมได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่า^{๕๐}

^{๕๐} สัมภาษณ์ นายจรัส นัวช่วย, 10 พฤษภาคม 2536.

ก็ไปทุกวัน ก็ร่วมทุกวัน มันเป็นขบวนการประชาธิปไตย คนที่ไม่เข้าใจท่าน (พลตรีจำลอง ศรีเมือง) ก็บอกว่าท่านไปเดินนอกกลุ่มนอกทาง ไปใช้ความอะไร ต่อมืออะไรมีข่าวออกมาแล้ว แต่ปล่อยกันไม่แก้ข่าว ก็มีผลกระทบพอสมควรทีเดียว แต่ถ้าทุกวันนี้เราไม่มองกัน ที่จริงแล้วมันเป็นการเริ่มต้นเข้าไปสู่ประชาธิปไตย ที่เดินทางมาถึง 10 ปี มันก็ดีแล้ว มันเป็นจุดที่ทำให้คนไทยตื่นตัว ต้องย้อนไปดูวัน เด็นขบวน ไม่ใช่นักศึกษา ไม่ใช่เด็ก เป็นนักธุรกิจทั้งนั้น ถือมือถือนั่น ยิ่งต่อไป ใครปฏิวัติอีกก็มาเดินกันอีก พวกนักธุรกิจมันเป็นจุดที่เด่นมาก เปลี่ยนแปลง ประชาธิปไตยจากหน้ามือเป็นหลังมือ ชนชั้นกลางกลับมีบทบาทมากขึ้นในการเมือง ไทย ไม่ใช่กรรมกรอย่างเดียว ไม่ใช่กรรมกรแล้ว ในแง่ประชาธิปไตยครับ

ทั้งนี้ นายไชยวัฒน์ สินสุวงศ์ นายทะเบียนพรรคพลังธรรม และรองผู้ว่าราชการ กรุงเทพมหานคร ได้แสดงความคิดเห็นในประเด็นเดียวกันนี้ว่า^{๕๑}

ในเหตุการณ์พฤษภาทมิฬต้องถือว่าผมร่วมด้วยกันมา ผมก็ถือว่าพลตรีจำลอง ไม่ได้ทำเพื่อความโกรธแค้นแต่เป็นการทำเพื่อให้เกิดสันติสุขขึ้นในสังคม เพราะว่า ในเวลานั้นสังคมเริ่มสับสน และเป็นเรื่องที่ว่าทำผิดครองที่ถูกต้องและก็เป็น บรรทัดฐานที่ไม่ดีงามในลักษณะที่ว่าไม่รักษาคำพูด ก็เป็นตัวอย่างไม่ดีในอนุชน รุ่นหลัง ฉะนั้นในการต่อสู้เพื่อให้เกิดสิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาเพื่อต่อสู้ แต่ไม่ใช่เกิดขึ้น มาเพื่อแก้แค้นใคร ไม่ได้ต่อสู้เพราะเห็นใครเป็นศัตรู แต่ต่อสู้เพื่อให้เกิดสิ่งดีงาม ในบ้านเราและถูกแปลความว่าต้องการให้เกิดความรุนแรง ก็แสดงว่าต้องการ วัตถุประสงค์ของผู้ที่พูดเรื่องนี้ว่ามองออกอย่างไร มองตื่นหรือมองลึกลงอย่างไร

นายไชยวัฒน์ สินสุวงศ์ ได้แสดงความคิดเห็นถึงเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ และผลจากการ โจมตีโดยนักการเมืองและพรรคการเมืองคู่แข่งว่า^{๕๒}

^{๕๑} สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ สินสุวงศ์, 11 พฤษภาคม 2536.

^{๕๒} สัมภาษณ์ นายไชยวัฒน์ สินสุวงศ์, 11 พฤษภาคม 2536.

มันก็มีผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบ ด้านบวกที่ได้รับเป็นพรรคที่กล้าต่อสู้เพื่อ ประชาธิปไตยให้เกิดขึ้นในสังคมเป็นพรรคที่มีการต่อสู้กับเผด็จการ แต่แล้วก็ถูก กล่าวหาว่าลักษณะที่ว่าการทำให้เกิดความรุนแรง ต้องการให้สูญเสียชีวิต ตอน นั้นก็อยู่ที่ว่าคนส่วนใหญ่มองว่าเป็นอย่างไร เท่าที่ผ่านมาหลังจากการเลือกตั้งแล้ว ได้รับความไว้วางใจหรือยอมรับระดับนี้

แสดงให้เห็นว่าการโจมตีพลตรีจำลอง ศรีเมือง นั้นมีผลกระทบต่อพรรคพลังธรรมอยู่บ้าง แต่ก็ ไม่ได้ทำให้ภาวะผู้นำทางการเมืองของพลตรีจำลองลดลงนัก เป็นเพียงสถานการณ์แทรกซ้อน เท่านั้น ทั้งนี้เพราะผลการเลือกตั้งที่พรรคพลังธรรมได้รับนั้นอยู่ในระดับที่ยอมรับได้ ประกอบ กับนักวิชาการที่ติดตามผลงานและการดำเนินการทางการเมืองของพรรคพลังธรรมอย่างสมบัติ จันทรวงศ์ ซึ่งได้กล่าวยืนยันว่า^๑ "การถูกโจมตีเรื่องสันติอโศกก็ดี พุทธภาพมีก็ดี ภาวะผู้นำ มันไม่ได้เปลี่ยนไปหรือหมดไปหรอก มันยังคงมีอยู่ ถือว่าเป็นสถานการณ์แทรกซ้อน"

แม้ว่าภาวะผู้นำทางการเมืองไม่ได้เปลี่ยนไปเพราะผลการเลือกตั้งก็ยังคงอยู่ในระดับ นำพอใจ แต่พรรคพลังธรรมก็ปฏิเสธไม่ได้ว่ามีผลต่อภาพพจน์ของพรรคพลังธรรมอยู่พอสมควร เพราะแทนที่จะได้ใช้เวลาส่วนใหญ่ไปให้กับการรณรงค์หาเสียงในเชิงรุก กลับต้องมาตั้งรับคอย แก้ไขข้อกล่าวหาของนักการเมืองและพรรคการเมืองฝ่ายตรงข้ามอยู่ตลอดเวลา

ภายหลังการเลือกตั้งเมื่อวันที่ 13 กันยายน 2535 สิ้นสุดลง พรรคพลังธรรม ได้ เข้าร่วมรัฐบาลแต่พลตรีจำลอง ศรีเมือง ไม่ขอรับตำแหน่งรัฐมนตรี ขอมิหน้าที่เป็นเพียงสมาชิก สภาผู้แทนราษฎร โดยไม่มีตำแหน่งทางบริหารทั้งในรัฐบาล และพรรคพลังธรรม แต่ก็ไม่สามารถ ปฏิเสธได้เลยว่า พลตรีจำลอง ศรีเมือง ไม่มีอิทธิพลต่อการดำเนินงานของรัฐบาลและพรรค พลังธรรม

^๑ สัมภาษณ์ นายสมบัติ จันทรวงศ์, 2 กรกฎาคม 2536.